

Provincie Noord-Brabant

BESTUURSAKKOORD 2023 - 2027

**SAMEN MAKEN
WE BRABANT!**



INHOUDSOPGAVE

1. VISIE	03	2. BESTUURSSTIJL	05	3. ZICHT OP EEN WELVAREND, GEZOND EN GELUKKIG BRABANT	08
4. ZICHT OP EEN VERBONDEN BRABANT	16	5. ZICHT OP EEN DUURZAAM VERANDEREND BRABANT	27	6. ZICHT OP EEN GEZONDE, NATUUR- EN WATERRIJKE LEEFOMGEVING	33
7. FUNDAMENT VOOR HET REALISEREN VAN ONZE VOORUITZICHTEN	44	8. PORTEFEUILLE- VERDELING	54		

BESTE BRABANDERS,

Ruim de helft van u bracht op 15 maart 2023 een stem uit. Een stem over de toekomst van Brabant.

Een toekomst die ergens over gaat, want er speelt veel in de wereld, in Europa, in Nederland én in Brabant. De keuzes die wij nu maken zijn mede bepalend voor de toekomst van volgende generaties.

De opgaven waarvoor wij staan, zijn niet gering. Willen we Brabant toekomstbestendig ontwikkelen, dan zullen we moeten veranderen. Met dit bestuursakkoord willen wij richting geven aan die toekomstbestendige ontwikkeling. We willen dat Brabant vooruit gaat en ervoor zorgen dat alle Brabanders mee kunnen in deze ontwikkeling.

We willen dat Brabanders gelukkig en gezond zijn. Dat zij hun eigen keuzes kunnen maken en regie kunnen voeren over hun leven. Daarom zetten wij ons de komende periode in voor het versterken van de brede welvaart van alle Brabanders. Daarvoor werken wij aan de kwaliteit van onze leefomgeving. Wij willen zowel het welzijn als de welvaart van

Brabanders bevorderen. Zo zorgen wij ervoor dat het in Brabant fijn wonen, werken en leven is, nu en in de toekomst.

In de huidige samenleving lijken tegenstellingen soms te overheersen. In Brabant leven wij met ruim 2,6 miljoen Brabanders. En samen met zoveel Brabanders zijn er ook vele kleuren en smaken over hoe Brabant ervoor staat en welke kant het op moet.

Onze coalitie is veelkleurig. Er is veel wat ons bindt, bovenal het algemeen belang van Brabant en de Brabander. We weten dat we met dit akkoord niet iedereen tevredenstellen. Desondanks gaan we ons de komende periode met hart en ziel inzetten voor u en voor ons Brabant. Met als doel dat we Brabant elke dag iets beter en mooier maken.

Het akkoord vormt de basis voor ons handelen, maar we nodigen u, de Brabantse politiek, onze maatschappelijke partners, kennis- en onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven van harte uit om dit bestuursakkoord samen te realiseren. Immers, samen maken wij Brabant!

Wij danken, tot slot, de vele organisaties die ons geschreven en benaderd hebben met adviezen en suggesties. Wij hebben deze zoveel mogelijk ter harte genomen. Velen wezen ons op het belang van uitvoering. Dat delen wij. Zoals een bekende uitspraak luidt: 'Het geheim van vooruit komen, is aan de slag gaan'. En dat gaan we, voor Brabant!

's-Hertogenbosch, 1 september 2023

Martijn van Gruijthuisen, VVD
Jade van der Linden, GroenLinks
Ward Deckers, PvdA
Nico Heijmans, SP
Matthijs van Miltenburg, D66
Marc Oudenhoven, Lokaal Brabant

VISIE



1. VISIE

We willen dat het goed gaat met de Brabanders en hun omgeving, nu en in de toekomst! Daarom zijn we er voor iedereen, zowel in de steden en dorpen als op het platteland. Bovendien vormt de diversiteit aan Brabanders samen een sterk en krachtig Brabant. We zetten ons ervoor in dat alle Brabanders regie hebben over hun eigen leven en bieden iedere Brabander een eerlijke kans op een gezond en gelukkig leven. We gaan voor een vitaal Brabant waar het fijn wonen, werken en leven is. Met steden en dorpen die bruisen door een rijk verenigingsleven, ondernemerschap, cultuur en sport.

We staan voor grote opgaven. De urgentie is hoog: onze ruimte is schaars, de Brabantse arbeidsmarkt krap en onze natuur vraagt onze volle aandacht. We moeten voor de lange termijn keuzes maken en prioriteiten stellen, die voor de korte termijn ingrijpend zijn. Dat brengt ook onzekerheid met zich mee. In deze onzekere

tijden willen wij perspectief en houvast bieden aan de Brabanders.

Dat kunnen wij niet alleen. We werken kansgericht samen met Europa, het Rijk, gemeenten en waterschappen. We nodigen maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven actief uit om met ons mee te denken en onze opgaven samen te realiseren. En om samen de schop in de grond te zetten. Ieder vanuit zijn eigen rol en verantwoordelijkheid.

Als bestuur hebben wij een belangrijke verantwoordelijkheid om Brabant toekomstbestendig te ontwikkelen. Dat vraagt dat wij onze internationaal toonaangevende economie niet alleen laten bloeien, maar ook verbinden aan de maatschappelijke uitdagingen van de toekomst en de brede welvaart van de Brabanders. Hier zetten we ook ons innovatieve kracht voor in.

Als provincie willen wij graag het verschil maken. We besturen zelfbewust, vanuit een eigen visie en gedeelde overtuiging. We maken keuzes met lef. We gaan aan de slag vanuit ideeën over de toekomst van Brabant. In de komende bestuursperiode richten, kiezen, sturen en doen wij dat vanuit de volgende vier samenhangende vooruitzichten:

1. Zicht op een welvarend, gezond en gelukkig Brabant;
2. Zicht op een verbonden Brabant;
3. Zicht op een duurzaam veranderend Brabant;
4. Zicht op een gezonde natuur- en waterrijke leefomgeving.

BESTUURSSTIJL





2. BESTUURSSTIJL

“Het gaat altijd over mensen. Mensen maken een proces, beleid, een besluit en de politiek al dan niet succesvol in de ogen van andere mensen”, zo stelde de verkenner in haar advies voor een nieuw provinciebestuur. De komende jaren zetten wij ons met hart en ziel in voor Brabant en de Brabanders. Jong en oud. Om Brabant te versterken, te ontwikkelen én te laten bruisen in de overtuiging dat daarmee de welvaart en het welzijn van de Brabanders verbetert. In tijden waar meerdere ‘crises’ soms over elkaar heen lijken te groeien, vraagt dat om leiderschap, lef en soms om onorthodoxe perspectieven én aanpakken.

Het zal geen verrassing zijn dat wij als zes politieke partijen ieder onze eigen ideeën hebben over de aanpak van vraagstukken. We vinden elkaar in onze betrokkenheid met en inzet voor Brabant: we willen het beste voor Brabant. We willen Brabant een stap verder brengen. Dat kunnen wij niet alleen. Daar hebben wij elkaar voor nodig, maar bovenal ook andere politieke partijen in Provinciale Staten, medeoverheden, organisaties en bedrijven. Zij zetten zich met evenveel passie in voor Brabant. Dat herkennen wij. Elk vanuit hun eigen rol en verantwoordelijkheid. We willen een verbindende rol vervullen in het zijn van één overheid. Samen maken wij Brabant mooier.

We leven in een tijd van veranderingen. Verandering brengt vrijwel altijd onzekerheid met zich mee. Juist dan is er vaak behoefte aan een baken. Binnen Brabant is er een grote behoefte aan een stabiel bestuur. Een bestuur dat de hete aardappel niet doorschuift, maar richt, kiest, stuurt én doet. Een bestuur dat heldere en uitlegbare keuzes maakt in de wetenschap dat niet iedereen tevredengesteld kan worden. Wij staan voor onze besluiten: ‘We zeggen wat we doen en we doen wat we zeggen’.

In het advies ‘*Het gaat altijd over mensen: Samen aan de slag voor Brabant*’ heeft de verkenner met alle partijen gesproken over hun waarden, drijfveren en gewenste bestuursstijl in de Brabantse politiek. De verkenner heeft op basis hiervan een aantal waarden en uitgangspunten voor een stabiel bestuur benoemd. Wij willen langs deze waarden onze bestuursstijl verder vorm en inhoud geven.

Wij staan voor **gelijkwaardigheid**. Iedereen telt en doet mee. We bevorderen diversiteit, sociale veiligheid en inclusie. We zijn tegen elke vorm van uitsluiting van mensen op basis van afkomst, geloof, beperking, gender, leeftijd of geaardheid. We onderschrijven het Regenboogstembusakkoord. In de afgelopen decennia is breed in Nederland het ‘systeem’ centraal komen te staan.

Sturen op de hoeveelheid werk en het zichtbare resultaat is de norm. Hierdoor lijkt in veel sectoren, ook in het openbaar bestuur, de mens naar de achtergrond verdwenen. Wij willen een mensgericht bestuur zijn. Het gaat ons om de Brabander, nu en in de toekomst. Wij maken onze keuzes in het licht van het algemeen belang van onze inwoners. Hierbij zoeken wij vooral naar overeenkomsten in plaats van naar het vergroten van verschillen.

We zijn een **betrokken** bestuur. We besturen of werken niet 'vanuit de provincietoren', maar gaan erop uit en weten wat er in de samenleving en bij onze partners speelt. We doen het samen. We zijn zichtbaar en benaderbaar. We luisteren écht: begrijpen en verstaan we elkaar goed? Daarbij zijn we ook eerlijk. Met zo veel verschillende belangen in Brabant, is het niet altijd mogelijk iedereen tevreden te stellen. We kunnen er wel voor zorgen dat onze besluiten uitlegbaar zijn en in begrijpelijke, heldere taal zijn geschreven.

We zijn **open, integer en eerlijk**. Wij geloven erin dat het beste naar boven komt als we alle belangen en invalshoeken openlijk op tafel leggen en daar onze afweging in maken. Voordat plannen worden opgesteld, gaan wij graag met betrokkenen in gesprek zodat we weten wat er speelt binnen de samenleving. Daarmee hopen wij het onderlinge begrip te verbeteren. We besluiten bij meerderheid, maar pas wel nadat we zoveel mogelijk standpunten gehoord hebben. Bij besturen horen populaire en

impopulaire maatregelen. We communiceren open en eerlijk over onze besluiten, ook als deze niet bij iedereen op draagvlak kunnen rekenen.

We zijn een **verantwoordelijk** bestuur. We houden de lange termijn ontwikkeling van Brabant in het vizier, stellen daarbinnen haalbare doelen en voeren deze ook uit. We handelen rechtmatig, integer en rechtstatelijk. Ofwel, we houden ons aan de wet en hebben waarden als vrijheid, rechtvaardigheid en (rechts)gelijkheid hoog in het vaandel staan. We anticiperen op (inter)nationale trends en ontwikkelingen en vertalen deze tijdig naar de betekenis voor Brabant en benutten de kansen hieruit.

Met een open, stabiele en zelfbewuste manier van besturen, beogen wij Brabant toekomstbestendig te ontwikkelen, maar ook het vertrouwen van onze bevolking in de politiek weer terug te winnen.

ZICHT OP EEN

WELVAREND, GEZOND EN GELUKKIG BRABANT



3. ZICHT OP EEN WELVAREND, GEZOND EN GELUKKIG BRABANT

Hoe staat het leven in Brabant ervoor?

Het antwoord van Brabanders zal veelzijdig zijn. Of het goed of slecht gaat, wordt immers door vele factoren bepaald. In Brabant wonen ruim 2,6 miljoen mensen. De kwaliteit van leven van deze Brabanders wordt niet alleen bepaald door economische welvaart. Welvaart in brede zin gaat ook om geluk, gezondheid en veiligheid van mensen. Het is namelijk minstens even belangrijk hoe Brabanders zich voelen in hun directe leefomgeving en wat de kwaliteit en veiligheid van deze leefomgeving is. Onderzoek wijst bovendien uit dat de kwaliteit van leven toeneemt als je zelf stevig aan het stuur zit en bestaanszekerheid ervaart. Als je een leven leidt dat je wilt leiden, dat je waardeert en waarin je je kunt ontwikkelen en ontplooien. Welvaart en welzijn voor alle Brabanders, daar willen we naartoe!

Wij willen alle Brabanders een kans geven op een gelukkige, gezonde en veilige toekomst, waarin zij zelf regie over hun eigen leven kunnen pakken. Onze economie draagt hieraan bij. Onze kracht ligt in technologische vernieuwing en innovatie. We willen vooruit. Het vermogen om te innoveren zetten we in voor onze maatschappelijke vraagstukken: een missie-

gedreven economie gericht op oplossingen voor die vraagstukken. De Brabantse samenleving plukt hiervan de vruchten; onze economie dient een publiek belang en daarmee dragen we bij aan de brede welvaart. Vanuit onze inzet in de leefomgeving en een weerbare overheid en samenleving dragen we bij aan de sociale veiligheid van Brabanders.

A. BREDE WELVAART

Wat zien en wat we willen we?

We zien dat grote maatschappelijke vraagstukken, zoals bijvoorbeeld de krapte op de woningmarkt en de klimaat- en energietransitie, steeds meer de directe leefomgeving en de bestaanszekerheid van de Brabander raken. We lopen tegen de grenzen aan van zowel onze economie als onze omgeving: er is schaarste. Daarmee dringt ook steeds meer en steeds breder het besef door dat we niet kunnen doorgaan op de ingeslagen weg. We moeten nieuwe wegen inslaan voor een gezonde en welvarende toekomst voor Brabant. Het oude vertrouwde verdwijnt en er komt een periode van onzekerheid voor in de plaats. Dit is voor veel mensen lastig. Brabant moet vooruit en we willen dat iedereen mee kan.



De innovatiekracht van het Brabantse bedrijfsleven geeft ons vertrouwen dat we tot slimme en betaalbare oplossingen komen voor de uitdagingen waarvoor we staan. Veel inwoners gaan hiervan profiteren omdat ze in staat zijn zelf invulling te geven aan de veranderingen, maar dat geldt niet voor alle Brabanders. Ook hier moeten we oog voor hebben en houden. Vanuit onze provinciale rol en verantwoordelijkheid doen wij wat in ons vermogen ligt om elke Brabander een gelijke kans te geven op een gelukkige en gezonde toekomst. Onze inwoners hebben zelf de regie over hun leven en kunnen (blijven) meedoen. We willen immers de welvaart en welzijn van alle Brabanders verstevigen. Dit kunnen wij als provincie niet alleen. Het vraagt om een nauw samenspel met gemeenten, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven.

Wat gaan we doen?

- Wij zien het als onze rol om het begrip ‘brede welvaart’ samen met onze Brabantse kennispartners en andere partijen betekenis te geven. We willen samen met hen kennis ontwikkelen en uitwisselen op het gebied van regionaal beleid en brede welvaart. Hier kunnen gemeenten, bedrijven, maatschappelijke organisaties en onderwijsinstellingen mee aan de slag.
- Wij dragen vanuit onze bestaande opgaven bij aan brede welvaart. Van energie tot mobiliteit en van wonen tot economie. Denk bijvoorbeeld aan groene schoolpleinen,

mobiliteit voor iedereen, innovatieve woon/zorg-concepten, het verkennen van de mogelijkheden voor een isolatieprogramma en ‘Brabant Leert’: een scholingsplatform waar alle Brabanders een opleiding, cursus of loopbaanadvies kunnen krijgen.

- De Brabantse bibliotheken worden steeds belangrijker. Niet alleen als plek om een boek te lenen, maar steeds meer als ontmoetingsplek voor de hele samenleving. Bibliotheken bevorderen de brede welvaart in Brabant. Denk bijvoorbeeld aan het stimuleren van lezen, schrijven en digitale vaardigheden. Dit draagt bij aan de mediawijsheid en biedt mensen de kans volwaardig deel te nemen aan het maatschappelijk leven. Bibliotheken zijn een onmisbare schakel in de voor veel mensen steeds complexere wereld. We zetten de extra ondersteuning voor de bibliotheeksector, die we vanaf 2023 beschikbaar hebben gesteld, door. Hiermee geven wij invulling aan het bibliotheekconvenant met het Rijk en de gemeenten.
- We zijn een voorstander van en zetten ons in voor een goede spreiding van zorgvoorzieningen over Brabant zodat zorg voor iedereen snel bereikbaar en toegankelijk is. Dit vergroot het welzijn van onze inwoners.
- De levendigheid en vitaliteit van de kleinere kernen vinden wij belangrijk. Daarom denken we graag mee met burgerinitiatieven rondom voorzieningen in kleinere kernen. Dit doen

we aanvullend op de primaire verantwoordelijkheid van de gemeenten. Als het hierbij om vastgoedinvesteringen gaat, bekijken we of het ontwikkelbedrijf leningen kan verstrekken.

- Met de Staat van Brabant en de Regionale Monitor Brede Welvaart van het CBS laten wij zien hoe Brabant ervoor staat. We rapporteren over brede welvaart aan onze Staten via de sturings- en verantwoordingscyclus. We streven naar steeds beter.

B. ECONOMIE, KENNIS EN INNOVATIE

Wat zien en wat willen we?

In Brabant hebben we een innovatieve en internationaal concurrerende economie. Onze economie kenmerkt zich door sterke clusters van bedrijven en kennisinstellingen op het gebied van onder meer zeer hoogwaardige technologie, landbouw en voedsel, biomedische technologie, gezondheid, bouw, logistiek en energie. Bedrijven en kennisinstellingen in deze sectoren dragen bij aan de maatschappelijke opgaven rond energietransitie en circulariteit, gezond ouder worden, landbouw en voedsel, schone en slimme mobiliteit en veiligheid. De huidige geopolitieke, sociaal-maatschappelijke en economische dynamiek hebben ook effect op onze Brabantse economie. We spannen ons zoveel mogelijk in om ervoor te zorgen dat de tekorten waar we mee te maken hebben onze economie en het vermogen om te vernieuwen en innoveren niet negatief beïnvloeden. Zo spannen we ons ook in om onze strategische autonomie te



behouden. We willen onze eigen strategische keuzes kunnen maken en niet afhankelijk zijn van andere (grote) landen.

De opgaven waarmee we te maken hebben, zijn groot. Daarom willen we met onze economie dé motor zijn voor missiegedreven innovatie. Dat wil zeggen dat onze economie zich richt op het zoeken van innovatieve, bedrijfsmatige oplossingen voor maatschappelijke opgaven (missies). We willen voor 2030 onze economie verder versterken en verduurzamen. We willen onze goede positie op het gebied van innovatie in Europa uitbouwen. We streven naar een economie die snel kan inspelen op nieuwe ontwikkelingen en op de wensen en voorkeuren van consumenten. We letten daarnaast, samen met betrokken overheden, ook op het publieke belang in regionale economische ontwikkelingen. Zo wordt vanuit ieders verantwoordelijkheid een bijdrage aan brede welvaart en circulaire economie geleverd.

Om de economische structuur en de Brabantse concurrentiepositie verder te versterken, werken wij de komende periode aan onze innovatiekracht, samenwerkingskracht en agglomeratiekracht¹. Economische groei is geen doel op zich. Het draagt bij aan het leefbaar houden van Brabant, nu en in de toekomst. En

¹ Een gunstig vestigingsklimaat voor bedrijven vanwege onder meer de aanwezigheid van andere bedrijven, een goede bereikbaarheid, een goed functionerende arbeidsmarkt en aantrekkelijke voorzieningen.

aan het mogelijk maken en betaalbaar houden van andere ontwikkelingen. We bundelen zoveel mogelijk onze krachten om onze ambitie om een goed draaiende, innovatieve, circulair en internationaal concurrerende economie als belangrijke voorwaarde voor het versterken van onze brede welvaart te bereiken. Dit doen we samen met het bedrijfsleven, kennisinstellingen, het Rijk en Europa. Het beleidskader 'Visie op een toekomstbehoudende economie voor Brabant' blijft ook voor de komende bestuursperiode onze koers.

Wat gaan we doen?

Kennis & innovatie

- Samen met het bedrijfsleven en kennisinstellingen continueren we de bestaande innovatiecoalities en lanceren daar waar nodig nieuwe innovatiecoalities op diverse thema's. We coördineren vanuit economie en innovatie de zoektocht naar nieuwe mogelijkheden en kansen die nog in de fase van onderzoek en ontwikkeling zitten.
- We stimuleren innovatie op het gebied van datatechnologie. Datatechnologie biedt mogelijkheden voor het Brabantse midden- en kleinbedrijf. Het levert nieuwe verdienmodellen op en kansen om processen effectiever en efficiënter te maken. Dat leidt niet alleen tot nieuwe of sterk verbeterde bedrijvigheid, maar ook tot innovaties. Innovaties die oplossingen bieden voor maatschappelijke uitdagingen en die wereldwijd inzetbaar zijn. We hebben daarbij een scherp oog voor ethiek, privacy en digitale veiligheid.

- We stimuleren dat kennis voor Brabant gaat werken en Brabant zich inzet voor meer kennis. We benutten de kansen van kennisdeling in netwerken, programma's en projecten. Dit doen wij in triple helix-verband: samen met de universiteiten, hbo's, mbo's, kennisinstellingen, het bedrijfsleven en andere overheden. Zo zijn we gestart met een pilot traineeships voor het midden- en kleinbedrijf (mkb). Trainees starten dan bij mkb'ers die bijvoorbeeld werken aan de energietransitie. Brabant als dé provincie waar je moet zijn om kennis te vergaren en toe te passen.
- We onderzoeken de kansen voor gesmolten-zout-reactoren in Brabant. Dit doen wij via de innovatiecoalitie 'nucleaire energie voor de toekomst'. In deze bestuursperiode nemen we nog geen besluiten over eventuele plaatsingen van de gesmolten-zout-reactoren. Dat wil niet zeggen dat we stil zitten. Eventuele voorbereidingen voor uitvoering kunnen plaatsvinden onder voorwaarde dat er regionaal draagvlak is én met als doel een bijdrage te leveren aan het realiseren van de klimaatdoelstellingen 2050.

Circulaire economie

- Als provincie pakken wij onze rol en verantwoordelijkheid in de grondstoffentransitie. We doen dit op basis van bestaande provinciale programma's en in aansluiting op het landelijke grondstofakkoord en transitieagenda's: door te verbinden, te versnellen en belemmeringen weg te nemen en zo

nodig door innovatiecoalities te bouwen. We nodigen iedereen, die een rol kan spelen om de circulaire economie een stap dichterbij te brengen, uit om actief te worden en aan te sluiten. We stimuleren ook het mkb om in te zetten op duurzaamheid en circulariteit. Een circulaire economie vraagt ook om slimme en duurzame benutting van de schaarse ruimte. Denk aan recyclingbedrijven of de ruimte die nodig is voor circulaire bedrijfsvoering.

Arbeidsmarkt & talentontwikkeling

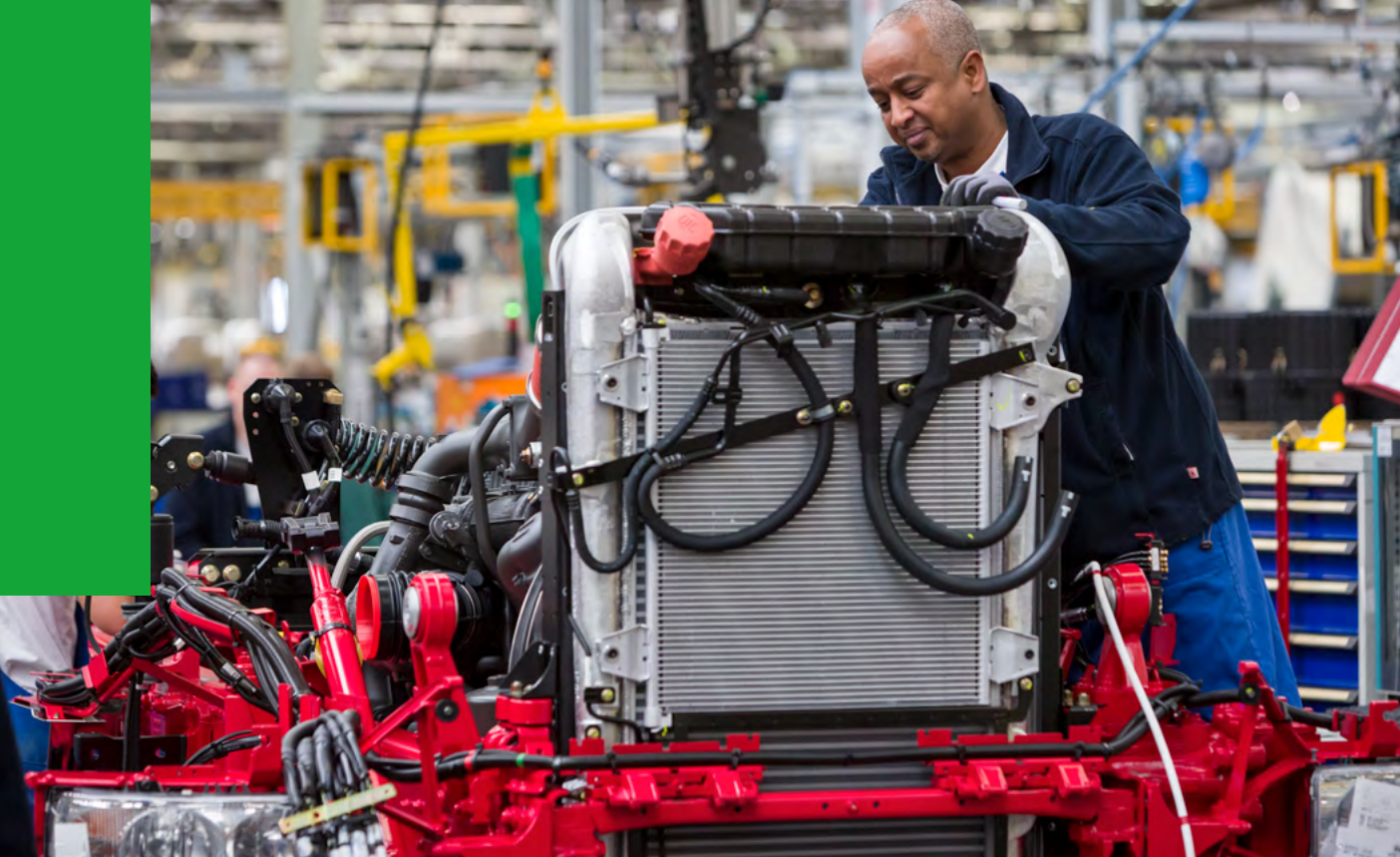
- Het hebben van voldoende talent in en voor Brabant blijft een uitdaging. We jagen talentontwikkeling aan. We stimuleren de benutting van kennis, het ontwikkelen van talent en nieuwe (basis)kwaliteiten. We slaan een brug tussen het bedrijfsleven en onderwijsinstellingen. Daarnaast zet de blijvende krapte op de arbeidsmarkt de groei van onze economie onder druk. Het vraagt van ons om de arbeidsparticipatie te verhogen en met behulp van digitalisering en kunstmatige intelligentie nog slimmer te werken.
- We staan open voor vernieuwende ideeën, plannen en methoden om mensen aan het werk te helpen en te houden. Mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt krijgen ondersteuning. We werken nauw samen met tal van overheden, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven om talent voor Brabant te werven, te behouden en te ontwikkelen. Bijvoorbeeld met het initiatief 'Brabant Leert' waar Brabanders de mogelijkheid krijgen tot

om- of bijscholing, gericht op de transities en arbeidsmarkttekorten in Brabant.

- De Brabantse arbeidsmarkt is deels een internationale arbeidsmarkt. Ook voor internationale medewerkers en nieuwkomers willen we goed zorgen. We organiseren dit via PACT Brabant: het samenwerkingsverband van Brabantse werkgevers- en werknemersorganisaties, overheden en kennisinstellingen. Met betrekking tot de huisvesting van deze doelgroep faciliteren wij vanuit het ruimtelijk domein kleine en middelgrote flexibele huisvesting in de buurt van de werkzaamheden.
- Samen met het Rijk en regionale partners voeren wij de komende periode de pilot 'Brabants Migratie Informatiepunt' uit. We bieden meer talige informatie en advies aan over het wonen, werken en leven in Brabant en Nederland. Ook zetten we gezamenlijk met deze partners een meldpunt voor misstanden op.
- We koesteren onze 'Brabants Besten': ondernemers die inzetten op inclusief werkgeverschap, een leven lang ontwikkelen, digitalisering, circulariteit en duurzaamheid.

Samenwerking met de Brabantse en regionale ontwikkelmaatschappijen

- Met het Brabant Outcomes Fund ondersteunen wij sociaal innovatief ondernemerschap: ondernemers die positief bijdragen aan de balans tussen mens, economie en ecologie. Om naar de toekomst nog meer innovatie en



maatschappelijke impact te kunnen realiseren met het Brabant Outcome Fund willen wij dit fonds onderbrengen bij de Brabantse Ontwikkelings Maatschappij (BOM). De BOM stimuleert innovatie en ondernemerschap dat bijdraagt aan de maatschappelijke opgaven en heeft de expertise in huis om publieke en private fondsen hiervoor aan te spreken.

- We steunen de intensievere samenwerking tussen de BOM en de regionale ontwikkelingsmaatschappijen AgriFood Capital, Brainport Development, Midpoint Brabant en REWIN. Als provincie willen we de samenwerking

en onderlinge kennisuitwisseling tussen deze regio's en organisaties stimuleren met als doel innovatie en ondernemerschap in Brabant te versterken en de kracht en successen van de ene regio met de andere regio te verbinden. We zien kansen om de samenwerking tussen Brainport en de andere regio's verder te versterken. Een goed voorbeeld hiervan is het initiatief 'Next Tech Food Factories' waarin Brainport Development en AgriFood Capital hun krachten bundelen om de toepassing van de nieuwste technologieën in de voedselverwerkende industrie te stimuleren.

- De komende bestuursperiode bestendigen wij de ingezette lijn 'van volume naar value' (toegevoegde waarde) als het gaat om ons acquisitiebeleid. We willen die bedrijven aantrekken die een zichtbare toegevoegde waarde hebben voor onze economie en onze maatschappelijke opgaven.

Internationalisering

- We actualiseren op korte termijn ons internationaliseringsbeleid, waaronder onze zusterrelatie met de Chinese provincie Jiangsu. We spelen flexibel in op kansen die zich voor doen, zowel binnen als buiten Europa. Binnen Europa zien wij mogelijkheden om ons internationaliseringsbeleid te intensiveren. Om het geactualiseerde beleid toekomstbestendig en kansrijk uit te kunnen voeren, zal naast economische samenwerking het thema 'mensenrechten' een centrale plek krijgen. Hiervoor werken we in ieder geval samen met het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Amnesty International.

C. GEZONDHEID

Wat zien en wat willen we?

Gezondheid is het belangrijkste bezit dat we hebben. Met een goede gezondheid, zowel mentaal als fysiek, zit je lekker in je vel. We zien echter uitdagingen die de gezondheid negatief kunnen beïnvloeden. Denk aan verstedelijking en versterking met hittestress tot gevolg, gebieden met slechte luchtkwaliteit, een verhoogd risico op zoönose en natuur- en waterproblematiek. We zien een rol en verantwoordelijkheid voor ons

weggelegd in het zorgen voor een gezonde leefomgeving. Denk aan de kwaliteit van het milieu: een schone bodem, schoon water (ondergrond), schone lucht en zo min mogelijk geluidshinder. We zetten in op aantrekkelijke groene omgevingen in het stedelijk gebied. Hiermee beschermen we onze leefomgeving tegen negatieve invloeden. Wij willen een directe leefomgeving die beweegvriendelijk is zodat die uitnodigt om te fietsen, te bewegen en gezonder te eten. Zo willen we naar een Brabant dat bijdraagt aan de kwaliteit van leven van onze inwoners.

Wij willen dat iedere Brabander een kwalitatief goed leven kan leiden in een goede gezondheid. Daarom streven we naar drie gezonde levensjaren voor iedere Brabander erbij in 2030. We verkleinen gezondheidsverschillen tussen bevolkingsgroepen zo veel mogelijk. Hiervoor is meer nodig dan alleen 'ziekte voorkomen', gezondheid is namelijk meer dan niet-ziek-zijn. Het gaat om het hebben van veerkracht, eigen regie en het vermogen om je aan te passen aan veranderingen. Het beleidskader 'Drie gezonde levensjaren voor iedere Brabander erbij' blijft ook de komende bestuursperiode ons uitgangspunt.

Wat gaan we doen?

- We dragen vanuit al onze begrotingsprogramma's en ons vergunningen-, toezicht- en handhaving-instrumentarium bij aan een gezond Brabant. We streven naar steeds beter.

- Onze inzet op gezondheid geschiedt vanuit drie sporen:
 - Provinciaal beleid mag geen negatieve gezondheidseffecten kennen en/of hebben;
 - Van zorg naar gezondheid met als doel het accent te verschuiven naar preventie in plaats van genezing;
 - We investeren in datagedreven werken op het gebied van gezondheid als fundament onder onze beleidskeuzes.
- We ontwikkelen en delen onze kennis over positieve gezondheid. Ook ontwikkelen we een monitor gezondheid die ons en onze partners inzicht geeft hoe we ervoor staan als het gaat om gezondheid en gezonde leefomgeving. Wij organiseren de inzet van kennis van onze (kennis)partners op de drie sporen hierboven.
- We ontwikkelen een verbeteraanpak waarmee Brabant bijdraagt aan het behalen van gezondheidswinst door middel van schonere lucht. Zo onderzoeken we of we ultrafijnstof en de gevolgen ervan op onze gezondheid beter in beeld kunnen brengen. Hierbij maken we onder andere gebruik van lopende onderzoeken en reeds bekende resultaten. We kijken hoe we kunnen bijdragen aan het terugdringen van het vrijkomen van ultrafijnstof in de lucht en daarmee aan de gezondheid van onze Brabanders.

- We ondersteunen het initiatief om te komen tot een expertisecentrum voor long covid en Q-koortspatiënten in Brabant. Dit doen we in samenspraak met alle relevante organisaties.

D. VEILIGHEID

Wat zien en willen we?

Ondermijning en georganiseerde criminaliteit zijn helaas aanwezig in onze Brabantse samenleving. Het is belangrijk om hier tegendruk aan te bieden. We willen een overheid en samenleving die hiertegen bestand zijn. We faciliteren, bevorderen en stimuleren de bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid in de strijd tegen de ondermijnende criminaliteit. Hiermee verkleinen wij de impact van ondermijnende criminaliteit op de samenleving en vergroten wij de veiligheid van de Brabantse leefomgeving.

Aan de hand van de 'Brabantse norm weerbare overheid' en de aanpak vanuit de bestuursopdracht 'Veilig en weerbaar Brabant' is de afgelopen periode aan de aanpak van ondermijnende criminaliteit gewerkt. Dit is door onze samenwerkingspartners gezien en gewaardeerd. We gaan door met onze inzet op veiligheid, interne weerbaarheid en de weerbaarheid van gemeenten.

Wat gaan we doen?

Samenwerking op veiligheid

- Als vervolg op de bestuursopdracht 'Veilig en weerbaar Brabant' stellen we een uitvoeringsagenda 'Veiligheid' op voor de komende bestuursperiode.
- Met de Taskforce Brabant-Zeeland en de Regionale Informatie en Expertise Centra (RIEC's) Oost-Brabant en Zeeland West-Brabant werken wij samen met gemeenten, het Openbaar Ministerie, de politie en de douane in de aanpak van ondermijnende criminaliteit. De RIEC's ondersteunen het openbaar bestuur bij het innoveren en aanjagen van de aanpak van ondermijnende criminaliteit. Dit doen zij door het lokale bewustzijn te versterken, inzicht te geven in de activiteiten van de georganiseerde misdaad en ondersteuning aan te bieden in de aanpak ervan.
- We verkennen samen met de veiligheidsregio's of het kansrijk is om net als in West-Brabant ook in Oost-Brabant een Risk Factory op te richten om kinderen weerbaar te maken tegen risico's in de samenleving zoals criminaliteit, verkeersveiligheid en digitalisering.
- We ondersteunen en versterken de samenwerking in Samen Sterk in Brabant (SSiB) voor een veilig buitengebied. Zij verzorgen het vrije veldtoezicht en handhaving in het Brabantse buitengebied. Het buitengebied is

steeds vaker het werkterrein van criminelen. Er gebeuren meer zaken die het daglicht niet kunnen verdragen. De politie is als gevolg van werkdruk en andere prioriteiten minder aanwezig in het buitengebied. Het is in het buitengebied regelmatig niet mogelijk om een beroep te doen op de inzet van de politie. Dit geldt ook voor de inzet van de politie in slecht toegankelijke terreinen, zoals natuurgebieden, als gevolg van een niet adequate uitrusting van de politie. We blijven dan ook inzetten en streven naar een betere inzet van de politie en een landelijk dekkend communicatiesysteem.

- Samen met het Rijk regelen wij, vanuit het oogpunt van goed werkgeverschap, betere ondersteuning, extra scholing en een betere uitrusting voor groene Buitengewone Opsporingsambtenaren (BOA's). Groene BOA's kunnen worden toegerust met geweldsmiddelen, waaronder eventueel een vuurwapen. Het toekennen van een vuurwapen is niet aan de provincie. Dit is alleen mogelijk bij besluit van de minister van Justitie en Veiligheid, onder de strikte voorwaarde dat er een redelijke verwachting is dat de groene BOA met onmiddellijk vuurwapengebruik of de dreiging daarvan wordt geconfronteerd en wanneer het bezwaarlijk of onmogelijk is om een beroep te doen op de politie en niet op een minder ingrijpende wijze in de beveiliging kan worden voorzien.

Drugsdumpingen

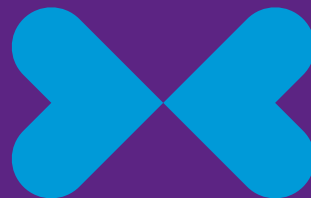
- We vinden dat de niet-verhaalbare kosten voor het opruimen van drugsdumpingen op particulier terrein volledig moeten worden vergoed met behulp van Rijks gelden.

Vakantieparken

- We zetten het ontwikkelbedrijf in om samen met gemeenten bij te dragen aan het aanpakken van vakantieparken waar sprake is van ondermijnende criminaliteit. We reserveren middelen om risico's af te dekken. Dit vraagt om een maatwerkaanpak.

ZICHT OP EEN

VERBONDEN BRABANT





4. ZICHT OP EEN VERBONDEN BRABANT

In Brabant zijn steden, dorpen en het landelijk gebied altijd dichtbij. Deze zijn in onze provincie immers onlosmakelijk met elkaar verbonden. Tegelijkertijd is Brabant voortdurend in ontwikkeling: de opgaven van nu hebben hun weerslag op de ruimtelijke inrichting van Brabant. Of het nu gaat om woningen, economie, mobiliteit, energie of water en natuur. Al deze opgaven vragen om ruimte en samen om meer ruimte dan we hebben. We werken toe naar het maken van slimme combinaties: tussen opgaven en functies, tussen steden, dorpen en landelijk gebied. Hier hoort ook een duurzaam woon-, leef- en vestigingsklimaat bij met een comfortabel, betrouwbaar en multimodaal verkeers- en vervoerssysteem, zodat iedereen zich – simpel gezegd – prettig en goed van A naar B kan verplaatsen.

Een verbonden Brabant in de zin van bereikbaarheid en ruimtelijke inrichting komt de leefbaarheid nu en in de toekomst ten goede. Bovendien versterken we de kwaliteiten van onze Brabantse steden, dorpen, kernen en landschappen. Zo blijven we een aantrekkelijke provincie om te wonen, werken en verblijven. En niet alleen in ruimtelijke en infrastructurele zin.

Sociale verbondenheid is minstens zo belangrijk. We laten Brabant bruisen en leven door een breed sportief en cultureel aanbod. Zo blijven steden, dorpen en het landelijk gebied vitaal en is er een gevoel van een gezamenlijke identiteit.

A. RUIMTE: WONEN, WERKLOCATIES EN VERSTEDELIJING

Wat zien en willen we?

In Brabant is het fijn wonen, leven en werken. Tegelijkertijd zien we dat onze ruimte, zowel boven als onder de grond, onder druk staat. Onze maatschappelijke opgaven kunnen we alleen realiseren door consequent in te zetten op gecombineerd ruimtegebruik. Zodat het ook in de toekomst fijn wonen, leven en werken blijft in Brabant.

Brabant kent een flinke verstedelijkingsopgave: de verduurzaming van het bestaand stedelijk gebied van dorpen, steden en bedrijventerreinen in samenhang met de demografische groei die op Brabant afkomt. De uitdaging is om in de komende periode voldoende woningen en bedrijvenlocaties te realiseren die passen bij de behoefte van de Brabanders en onze economie.

We kampen immers met een groot woningtekort. We willen Brabant in balans ontwikkelen binnen de grenzen van wat de omgeving aankan. Dit vraagt nú om scherpe keuzes. We toetsen deze keuzes aan het opleveren van extra waarde voor de samenleving en aan het versterken van de ruimtelijke kwaliteit van onze provincie. We realiseren de opgaven rondom woningbouw en bedrijvenlocaties in onze dorpen en steden in samenhang met de opgaven rondom klimaatadaptatie, natuur, water en bodem, energie, circulariteit, mobiliteit en sociale cohesie.

Wat gaan we doen?

Ruimtelijke kwaliteit

- De Brabantse Omgevingsvisie 'Kwaliteit voor Brabant' blijft onze stip op de horizon. We actualiseren de Omgevingsvisie daar waar nodig. In het begin van deze bestuursperiode leggen wij de beleidskaders 'Leefomgeving' en 'Wonen en werken' ter besluitvorming aan Provinciale Staten voor. Het beleidskader 'Leefomgeving' geeft principes voor het maken van ruimtelijke afwegingen. In het beleidskader 'Wonen en Werken' wordt het Brabantse verstedelijkingsbeleid vastgelegd.
- We maken meer mogelijkheden voor gecombineerd meervoudig ruimtegebruik door meer functies op één plek mogelijk te maken. Daarmee bieden we meer perspectief voor ruimtelijke afwegingen.

- Natuurverlies als gevolg van de aanlegfase van ruimtelijke projecten, compenseren we tijdig en volledig, voor zover het onze verantwoordelijkheid is.

Wonen

- In Brabant moeten er tot en met 2030 meer dan 130.000 woningen bij worden gebouwd. Als provincie sturen wij samen met gemeenten en onze partners actief op voldoende bouwlocaties en een gevarieerd aanbod dat past bij de woningbehoefte van de Brabanders. De bestuurlijke afspraken tussen het Rijk en de provincie (regionale woondeals) zijn daarvoor de basis. We geven invulling aan de opgave om 30% sociale huurwoningen te bouwen, voldoende middenhuurwoningen en betaalbare koopwoningen.
- Woningbouw vindt zoveel mogelijk plaats op beschikbare plekken binnen de steden, dorpen en kernen. Daar waar mogelijk en wenselijk in de hoogte en via verdichting. Uit het oogpunt van efficiënt ruimtegebruik, bouwen we zoveel mogelijk rondom bestaande knooppunten waar meerdere functies, zoals wonen, werken en reizen, samenkomen. De woningnood dwingt ons wel om verder te kijken naar plaatsen buiten het bebouwde gebied (randzones en uitleglocaties). In dat geval hebben we de voorkeur voor die locaties waar een hoog bouwtempo gecombineerd kan worden met het toevoegen van kwaliteit aan de omgeving. Buurtschap Te Veld in Eindhoven is hier een mooi voorbeeld van. We toetsen eventuele

randzones en uitleglocaties aan onze uitgangspunten van meervoudig ruimtegebruik en het toevoegen van kwaliteit aan de omgeving.

- Bouwen rondom reeds bestaande voorzieningen is het uitgangspunt. Daarnaast zijn water en bodem een belangrijk ordenend principe. Bij de ontwikkeling van (grote) woningbouwprojecten kijken we, nog voor de start van de bouw, met een brede blik naar bereikbaarheidsaspecten en klimaatbestendigheid. We maken steeds plaatsgebonden keuzes.
- We zetten de Ontwikkelmaatschappij Ruimte voor Ruimte in als partner voor gemeenten en projectontwikkelaars om de woningbouwopgave te realiseren en ruimtelijke vraagstukken op te lossen.
- Om de woningbouw slimmer en sneller te realiseren, zoeken we naar manieren voor het bundelen en verspreiden van kennis. We inventariseren met betrokken organisaties wat de belemmerende wet- en regelgeving is voor een hoog bouwtempo en wat nodig is om het realiseren van woningen te kunnen versnellen (o.a. woningsplitsing). We spannen ons samen met gemeenten ervoor in dat de hoeveelheid te bouwen woningen, het tempo en de betaalbaarheid ervan zoveel mogelijk gehaald wordt.
- We maken samen met gemeenten op korte termijn tijdelijke huisvesting mogelijk. Dit doen we door in Brabant circa 2.000 flexwoningen

te organiseren. Zo mogelijk samen met gemeenten en woningcorporaties. Hiermee helpen we doelgroepen die op de reguliere woningmarkt moeilijk aan een woning komen en dragen wij bij aan circulariteit.

Werklocaties

- Via regionale samenwerking zetten wij in op een zorgvuldige en vraaggerichte ontwikkeling van werklocaties, campussen, innovatiedistricten en fieldlabs. Wij stimuleren zorgvuldig en duurzaam ruimtegebruik. Waar mogelijk en van toegevoegde waarde stimuleren wij dat grond voor meerdere doelen gebruikt wordt (multifunctioneel ruimtegebruik).
- Grootschalige XL-logistiek en distributiecentra staan wij alleen toe op die specifieke locaties waarover wij met gemeenten regionale afspraken hebben gemaakt. We willen enkel ruimte bieden aan grootschalige logistiek en distributiecentra wanneer deze een duidelijke toegevoegde waarde voor de Brabantse economie hebben. Wij clusteren deze centra op goed bereikbare plekken. Met het oog op multifunctioneel ruimtegebruik zorgen we dat deze centra maximaal benut worden voor het opwekken van duurzame energie. We zorgen dat ze zo goed mogelijk passen in het landschap en dat landschapsverlies gecompenseerd wordt. Ook gaan we in gesprek met betrokken bedrijven over arbeidsmarkt gerelateerde vraagstukken als social return en arbeidsmigratie.

- Met het project 'Grote Oogst' moedigen wij het versneld verduurzamen van Brabantse bedrijventerreinen aan. Deze aanpak zetten wij door en breiden wij uit. Bedrijventerreinen kunnen een grote bijdrage leveren aan onder andere de energietransitie, circulariteit, klimaatadaptatie en stikstofreductie. We pakken de bedrijventerreinen aan met de grootste verduurzamingsopgave. Wij stimuleren duurzame ontwikkeling ook voor de nieuwe te realiseren bedrijventerreinen.
- Vanwege hun maatschappelijke impact, strategische waarde en financieel rendement, blijven we de ontwikkeling van toplocaties zoals campussen ondersteunen.

Verstedelijking

- We gaan door met de aanpak 'stedelijke transformaties'. De gemeenten zijn hiervoor als eerste verantwoordelijk. Wij dragen aanvullend bij aan de stedelijke vernieuwing in de 12 grootste gemeenten. Dit zijn integrale gebiedsontwikkelingen waarvan voldoende groen en blauw vanzelfsprekende onderdelen zijn. We zetten hiervoor ons ontwikkelbedrijf en de reserve leefomgeving in, die we voor dat doel versterken. Bestuurlijke afspraken die in dit licht zijn gemaakt, zetten we door. Bijvoorbeeld rondom de gebiedsontwikkeling Fellenoord in Eindhoven.

RUIMTELIJK VOORSTEL

We geven uitvoering aan de vraag van het Rijk om een ruimtelijk voorstel voor Brabant te maken. Hierin worden de nationale en onze provinciale doelen op het gebied verstedelijking en mobiliteit, energie en klimaat en het landelijk gebied opgenomen. Wij bouwen het ruimtelijk voorstel op langs de pijlers 'verstedelijking', 'klimaat & energie' en het 'Brabants Programma Landelijk Gebied'. Wij zorgen ervoor dat het ruimtelijk voorstel en het Brabants Programma Landelijk Gebied elkaar gaan versterken. Het zijn twee rijksopdrachten die elkaar aanvullen en die in korte tijd 'in de grondverf' zijn gezet. De komende tijd geven wij hier een Brabantse kleur en invulling aan. Wij leveren ons voorstel, zover mogelijk gereed, medio december 2023 bij het Rijk aan. Daarna gaan wij in gesprek met het Rijk over wederkerige afspraken over de uitvoering (inclusief prioritering) ervan.

B. MOBILITEIT

Wat zien en willen we?

We zien de wereld van mobiliteit in hoog tempo veranderen. Met als gevolg dat ons mobiliteitsstelsel op allerlei wijzen tegen grenzen aanloopt. We verplaatsen ons vaak: om te gaan werken, om naar school te gaan, om erop uit te gaan. Mobiliteit is essentieel om te kunnen deelnemen aan de samenleving. We zien daarbij wel dat files toenemen, het openbaar vervoersstelsel kraakt en dat de toenemende mobiliteit negatieve effecten kan hebben op de verkeersveiligheid en de leefomgeving. Een aantal voor Brabant belangrijke wegenprojecten wordt door het Rijk tijdelijk stilgelegd als gevolg van de stikstofproblematiek.

Een goede bereikbaarheid is en blijft cruciaal voor het functioneren van onze maatschappij en economie, maar ook voor de leefbaarheid. Iedereen moet kunnen meedoen. In de huidige context vraagt dit dat wij ons vervoers- en verkeerssystemen doorontwikkelen: geen sectorale aanpak, maar mobiliteit als een totaalaanpak. We willen de visie 'gedeelde mobiliteit' doorzetten. We kijken samen met de Statenwerkgroep 'gedeelde mobiliteit' waar actualisatie nodig is om te zorgen dat vraag en aanbod in balans zijn. We maken het huidige openbaar vervoer toekomstbestendig en verweven het met opkomende vervoersvormen zoals deelvervoer, flexconcepten en samen rijden. Zo geven we vorm aan de mobiliteitstransitie waarin er mobiliteit is voor iedereen.



We willen in heel Brabant een samenhangend, robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem. Met mobiliteit die schoon, stil, gezond en veilig is. We willen een mobiliteitssysteem dat voor iedereen toegankelijk is en dat bijdraagt aan een duurzame economie en brede welvaart van Brabant. We zetten de kansen die technologie biedt in. We stimuleren het gebruik van duurzame vervoerswijzen. Brabant als dé regio voor slimme mobiliteit in Europa. We streven daarbij naar nul verkeersslachtoffers! Tegelijkertijd moeten we de basis op orde houden voor onze reizigers. Zij moeten zich ook in deze overgangsfase makkelijk en prettig van A naar B kunnen verplaatsen.

Wat gaan we doen?

Verstedelijking & mobiliteitstransitie

- De Brabantse bevolking blijft groeien en daarmee ook de vraag naar (nieuwe vormen van) vervoersmogelijkheden. In combinatie met de trend van verstedelijking is een samenhangend multimodaal bereikbaarheidspakket voor elke stedelijke regio en tussen de regio's nodig om deze groei te kunnen faciliteren en de gewenste mobiliteitstransitie te realiseren. We betrekken het bedrijfsleven en het onderwijs hierbij actief. We gaan in gesprek over de rol die het bedrijfsleven kan vervullen bij het ondersteunen van deze groei in de regio's door gerichte investeringen, maar ook door

het stimuleren van 'modern werken'. Met de Brabantse onderwijsinstellingen overleggen we hoe we het openbaar vervoer en de lesroosters op elkaar kunnen afstemmen en bereikbaarheid kunnen garanderen. Deze bestuursperiode verlenen we nieuwe concessies voor Noordoost- en Zuidoost Brabant. Daarin laten we het openbaar vervoer als onderdeel van de totale bereikbaarheid meegroeien met de schaalsporg die deze regio's maken.

- We blijven zoeken naar slimme vormen van mobiliteit. We stimuleren de concepten van 'deelmobiliteit' en 'mobility as a service' waarbij verschillende vormen van mobiliteit via slimme diensten worden gecombineerd. De reiziger heeft de keuze uit een mix van vervoersmiddelen, afgestemd op de eigen mogelijkheden en wensen.
- Er komen in Brabant meer mobiliteitshubs waar verschillende vormen van vervoer samenkomen. Deze overstappunten zijn cruciaal in het systeem van gedeelde mobiliteit. Het zijn hubs waar je naast het stallen van je fiets of het parkeren van je auto ook een deelauto kan pakken, een pakketje kan ophalen, bezoekersinformatie kan krijgen of kan werken en ontmoeten. Deze hubs worden aangelegd daar waar de meeste mensen in- en overstappen. Met een slim netwerk van hubs spelen we in op de vervoersvraag. We maken de plaatsen waar gewoond, gewerkt, gestudeerd en verbleven wordt goed bereikbaar. De hubs zijn tevens een

belangrijke schakel in de verbinding tussen het stedelijk netwerk en de Brabantse dorpen.

Verkeersveiligheid

- We staan bovenaan het verkeerde lijstje. In Brabant vallen de meeste (dodelijke) verkeersslachtoffers. We zijn vastberaden daaraan te werken. Verkeersveiligheid is belangrijk: iedereen moet zich veilig kunnen bewegen in de openbare ruimte. Onveiligheid leidt tot veel menselijk leed en grote maatschappelijke schade. We willen de verkeersveiligheid vergroten door een risicogestuurde en datagedreven aanpak waarin drie pijlers centraal staan: 'infrastructuur', 'gedrag' en 'handhaving'. Deze aanpak voeren wij samen met gemeenten, het Openbaar Ministerie, de politie en Rijkswaterstaat uit. We doen wat past en nodig is om het aantal verkeersslachtoffers terug te dringen. Hierbij ligt onze prioriteit bij het investeren in gedragsbeïnvloeding.

Infrastructuur

- Infrastructurele projecten staan onder druk. De uitvoering komt mogelijk in gevaar door de uitstoot van stikstof, het tekort aan grondstoffen en stijgende kosten. Hierdoor komen wij ook budget tekort voor de projecten die nog op de planning staan. Daarom verlengen we het Spaar- en Infracfonds (SIF) met vier jaar tot en met 2034. In de komende bestuursperiode zullen wij scherpe keuzes moeten maken in wat wel en niet kan. We focussen ons op de projecten waar de grootste knelpunten ontstaan. Het gaat om de aanpak van de verkeers- en

veiligheidsproblematiek van de N629. Ook stimuleren wij het Rijk om de Rijksweg N65/ Programma Hoogfrequent Spoorvervoer zo snel mogelijk op te pakken. Tot slot wordt bij de ontwikkeling van de N279 een 2x2-variant in de afweging meegenomen.

- We spannen ons in om onze infrastructurele projecten zoveel als mogelijk toch door te laten gaan door de vermindering van de stikstofuitstoot van projecten en zo nodig door aanpassingen. Daarbij is het wel essentieel dat projecten ook een beroepszaak bij de Raad van State kunnen doorstaan. Als het op korte termijn niet mogelijk is vergunningen te krijgen om grote aanpassingen aan de infrastructuur te doen of nieuwe infrastructuur aan te leggen, dan zetten we in op (grootschalig) onderhoud. Hiermee borgen wij de veiligheid van onze wegen en voorkomen wij verslechtering van onze wegennet.
- We zetten in op het doorgang laten vinden van de noodzakelijke verbreding van de snelwegen (rijkswegen) en spoorprojecten, die onderdeel uitmaken van de programmering van het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT). De projecten die door het Rijk worden uitgesteld dienen zo snel mogelijk alsnog te worden gerealiseerd. We blijven er bij het Rijk op aandringen verantwoordelijkheid te nemen om samen met ons en de gemeenten Brabant zowel op de korte- als middellange termijn in beweging te houden door een zo groot mogelijk deel van de

gereserveerde Rijksmiddelen in te zetten voor de Brabantse bereikbaarheid (onder andere via de multimodale bereikbaarheidspakketten).

- Fietsen is een integraal en cruciaal onderdeel van onze mobiliteitstransitie. Door de opmars van de e-bike worden grotere afstanden per fiets bereikbaar. Daarmee wordt de fiets een steeds interessanter alternatief voor de auto en het openbaar vervoer. We stimuleren fietsen als schone en gezonde manier van vervoer, ook als alternatief voor de auto op korte afstanden. We zorgen samen met gemeenten voor vlotte, veilige en aantrekkelijke (snel) fietspaden. We breiden het provinciale (snel) fietspadennetwerk uit.
- We staan open voor het versterken van de Brabantse veerverbindingen over de Maas. De exploitatie van veerverbindingen is een verantwoordelijkheid van de gemeenten. De provincie kan een bijdrage leveren aan het realiseren van een veerverbinding als dit bijdraagt aan de bereikbaarheid van Brabant en de exploitatie duurzaam geborgd is.
- We stimuleren vervoer over water als alternatief voor goederenvervoer over de weg en om de Brabantroute via het spoor te ontlasten. Ook bij vervoer over water vinden we schone mobiliteit belangrijk en zien we graag ontwikkelingen in elektrificatie en het gebruik van waterstof in de scheepvaart. We staan achter de initiatieven om te komen tot 'Brabant Ports': de samenwerking van acht binnenhavens in Brabant.

- Met vier militaire luchthavens, een grote civiele luchthaven en twee regionale luchthavens is onze provincie wat betreft luchtvaart stevig bedeed. Deze locaties zorgen voor veel werkgelegenheid, een goede bereikbaarheid en een impuls aan onze vrijetijdseconomie. Daarnaast vinden we dat we, samen met het Ministerie van Defensie, hiermee een bijdrage leveren aan internationale vrede en veiligheid. Deze luchtvaartactiviteiten hebben door diverse emissies en het veroorzaken van geluidsoverlast ook negatieve gevolgen voor de omgeving en op het klimaat. Om deze gevolgen van defensievluchten en burgervluchten (specifiek voor de twee regionale luchthavens 'Kempen Airport' en 'Breda International Airport') op het milieu te beperken, nemen we de aanpak uit het beleidskader 'Milieu' als uitgangspunt. Wij blijven hierover ook voortdurend in dialoog met het Ministerie van Defensie. Wij steunen het advies 'Opnieuw Verbonden' van de Commissie-Van Geel over de ontwikkeling van Eindhoven Airport tot 2030. Wij zetten ons ervoor in dat de gemaakte afspraken worden uitgevoerd.
- We zetten ons in voor het oplossen van knelpunten die de spoorse doorsnijdingen in onze provincie met zich meebrengen. Dat zijn plekken waar spoorlijnen dwars door steden en dorpen gaan en daarmee overlast veroorzaken. Met onze inzet treden wij niet in de primaire verantwoordelijkheid van het Rijk en ProRail.

Openbaar vervoer

- We zien het (collectief) openbaar vervoer als een belangrijke schakel in de huidige en toekomstige manier van reizen en verplaatsen. We zetten daarom in op betaalbaar, toegankelijk, betrouwbaar en frequent openbaar vervoer: een basisvoorziening als alternatief voor de auto.
- We zien dat het aantal busreizigers nog steeds fors lager is dan voor corona. We herstellen gefaseerd de dienstregeling van voor corona om mensen te verleiden weer vaker met het openbaar vervoer te gaan. Voldoende personeel bij de busvervoerders is hiervoor cruciaal. Hiervoor zijn goede arbeidsomstandigheden randvoorwaardelijk. We staan open voor door gemeenten georganiseerde en gefinancierde initiatieven voor gratis openbaar vervoer voor doelgroepen.
- Het openbaar vervoer vormt een belangrijke verbinding tussen onze steden, dorpen en het landelijk gebied. Wij vinden de bereikbaarheid en leefbaarheid van kernen belangrijk. Tegelijkertijd weten we dat de maatschappelijke kosten hiervoor hoog zijn. We zoeken een balans tussen betaalbaarheid van het netwerk en de bereikbaarheid voor de Brabander. Hiervoor is het van groot belang dat de basis van het openbaar vervoer weer op orde is en groei de komende jaren mogelijk wordt gemaakt. De verbinding tussen onze steden, dorpen en kernen wordt overigens niet per definitie gerealiseerd door het laten rijden van grote bussen.



- We blijven gedeelde mobiliteit aanmoedigen. We juichen alternatieve en innovatieve vormen van vervoer toe om de bereikbaarheid tussen steden, dorpen en het platteland te garanderen, mits toegankelijk, bereikbaar en betaalbaar voor de reiziger. Dat betekent dat we in deze periode de prijs van de buskaartjes niet verhogen, met uitzondering van inflatiecorrecties.
- We willen de nachtnetten openhouden. We zijn een voorstander voor experimenten met nachtstreekvervoer voor jongeren. We willen dat ook jongeren in de dorpen om de steden heen kunnen genieten van het uitgaansleven in de stad en hiervoor ook op nachtelijke tijdstippen gebruik kunnen maken van openbaar vervoer. Aan deze experimenten met nachtstreekvervoer stellen wij wel de strikte voorwaarde dat de veiligheid van zowel de reizigers als de chauffeurs gegarandeerd moet kunnen worden.
- Onze ligging en onze internationale concurrerende economie vragen om betere treinverbindingen met onze buurlanden Duitsland en België. Als provincie blijven wij bij het Rijk, de NS en ProRail erop aandringen om de internationale treinverbindingen te verbeteren. Ook als goed alternatief voor het vliegverkeer.
- De elektrificatie en verdubbeling van de Maaslijn is van groot belang. Daarom hebben we daar als provincie Noord-Brabant een forse (financiële) bijdrage aan geleverd. Het is

nu aan de Rijksoverheid en provincie Limburg om te zorgen dat dit project zo snel mogelijk wordt gerealiseerd.

C. LEVENDIG BRABANT

Wat zien en willen we?

Brabant is een unieke provincie. Het open en gastvrije karakter van Brabant maakt dat het hier gezellig en sociaal is. Kunst en cultuur, erfgoed, sport en vrije tijd zijn hierbij onmisbaar. Dat draagt bij aan een bruisend en levendig Brabant. We denken én kleuren buiten de lijntjes. Onze creativiteit, inspiratie en verbeeldingskracht helpen om soms net even anders te kijken naar een vraagstuk waardoor een oplossing dichterbij komt. Er wordt maatschappelijke impact gemaakt.

We willen een levendig Brabant voor iedereen met bruisende steden en kernen en waar iedereen zich thuis voelt en zichzelf kan zijn. Daar hoort een breed aanbod aan cultuur en sport bij, zowel in de breedte als in de top. We willen dat culturele en sportvoorzieningen en evenementen voor zoveel mogelijk mensen toegankelijk zijn. Jong, oud, draagkrachtig of niet: sport en cultuur voor iedereen. We willen daarnaast een gastvrije provincie zijn én blijven met een aantrekkelijk vrijetijdsaanbod voor zowel onze inwoners als bezoekers. Tot slot, koesteren we ons Brabants erfgoed om zo ook onze geschiedenis, de identiteit en verhalen over Brabant levendig te houden. Erfgoed blijft daarmee ook een inspirerend spoorboekje voor een diversiteit aan opgaven in het stedelijk en landelijk gebied.



In februari 2023 hebben Provinciale Staten het beleidskader 'Levendig Brabant 2030' vastgesteld. Dit beleidskader gaat over cultuur, sport, erfgoed en vrije tijd en hun onderlinge samenhang. Het beleid is erop gericht om een levendig en aantrekkelijk leef-, woon-, vestigings- en verblijfsklimaat in Brabant in stand te houden en te versterken. We streven daarbij naar de verbinding met onze maatschappelijke opgaven om de kracht van de vier sectoren ook daar van betekenis te laten zijn. We stellen een uitvoeringsagenda 'Levendig Brabant 2024-2027' op, waarin onze ambities nader worden uitgewerkt. We passen onze uitvoeringsinstrumenten – en regelingen aan op het beleidskader 'Levendig Brabant 2030'.

Wat gaan we doen?

Cultuur

- Op het gebied van cultuur zetten we in op een breder, meer divers publiek. Daar hoort ook een breed en divers aanbod bij. Iedereen moet makkelijk met kunst en cultuur in aanraking kunnen komen. Dit is de kern van ons cultuurbeleid. Wij vragen aan de mensen die cultuur maken om een aanbod te ontwikkelen dat past bij meerdere diverse groepen uit de samenleving. Daarmee kunnen we het effect van cultuur op de samenleving vergroten.
- Wij willen kunstenaars vaker betrekken om creatief mee te denken over oplossingen voor maatschappelijke opgaven, zoals duurzaam

heid, mobiliteit, vitaliteit van kleine kernen en woningnood.

- We blijven het Buurtcultuurfonds inzetten voor initiatieven die – binnen wijken, generaties, culture en kunstvormen én tussen stad en platteland – bijdragen aan ontmoetingen, samenwerken en samenleven.
- We gaan door met de samenwerking met BrabantStad voor de professionele kunsten. We spannen ons samen met de Brabant-Stad-steden actief in om meer Rijksmiddelen voor de Basisinfrastructuur (BIS) en de instellingen in de Rijksfondsen naar Brabant te krijgen. Bij een topregio hoort immers een hogere rijksbijdrage. De philharmonie zuidnederland blijft verbonden met Brabant en krijgt – zoals opgenomen in het beleidskader – een gelijkwaardige positie ten opzichte van de instellingen die vallen onder de Culturele Basisinfrastructuur zonder dat dit ten koste gaat van de bestaande instellingen.
- We nodigen het Brabantse bedrijfsleven en het maatschappelijk middenveld uit een grotere rol in de cultuursector te nemen. Hiertoe verkennen we de doorontwikkeling van het Brabant-C Fonds tot een privaat-publiek fonds voor projectfinanciering, waarbij een meerjarige bijdrage vanuit de private sector en het oppakken van maatschappelijke opgaven middels de inzet van cultuur noodzakelijk zijn.

- We vinden het belangrijk dat kunst en cultuur van jongs af aan gestimuleerd worden. We voeren een actieve lobby richting het Rijk voor meer cultuuronderwijs in het basis- en voorgezet onderwijs.
- Het Noordbrabants Museum blijven we steunen, onder andere door de huisvesting van de nieuwe JK Art Foundation Collectie mogelijk te maken. Het ontwikkelen van nieuwe huisvesting voor het gemeentelijk Design Museum is een verantwoordelijkheid van de gemeente 's-Hertogenbosch.

Sport

- Als provincie blijven we investeren in gehandicaptensport, innovatie in de sport, talentontwikkeling en het naar Brabant halen van topsportevenementen met maatschappelijke meerwaarde. Samen met BrabantSport en de grote Brabantse ondernemingen via het BrabantSport Fonds werken wij aan het vergroten van de positieve invloed van sport op de mens en de samenleving. We richten ons op verschillende doelgroepen. Sport moet voor iedereen toegankelijk zijn.
- Sporten en bewegen zijn essentieel om gezond te leven. We verbinden sport meer met onze aanpak op gezondheid en brede welvaart. Met onze doelen om te komen tot een inclusief en passend aanbod van sportvoorzieningen en een aanbod voor jeugd en talentontwikkelingen, geven wij tevens aandacht aan de breedtesport in Brabant.

- We verlengen de financiering van het BrabantSport Fonds tot en met 2027 met als doel nog meer bedrijven aan het fonds te verbinden en zo de maatschappelijke impact van topsport te vergroten. Hiermee dragen we bij aan onze doelen op het gebied van brede welvaart en gezondheid.
- We willen minimaal eens in de vier jaar een uitzonderlijk sportevenement naar Brabant halen. Daarom zetten we in op het verkennen van een Brabants fonds voor uitzonderlijke topsportevenementen (via BrabantSport) waar in ieder geval de B7-gemeenten en bij voorkeur ook het bedrijfsleven aan bijdragen. Als provincie zorgen we voor de jaarlijkse voeding van dit fonds.
- Het is belangrijk dat er aantrekkelijke voorzieningen zijn voor jongeren om te sporten en te bewegen. We blijven daarom samen met de gemeenten investeren in voorzieningen voor urban sports. We verkennen de mogelijkheid voor het instellen van een prijs voor de sportiefste school van Brabant.

Erfgoed

- Ons Brabantse (immaterieel) erfgoed draagt bij aan onze identiteit en ons landschap. Daarom zijn we hier zuinig op. We blijven de restauratie van Brabantse Rijksmonumenten steunen. Door de inzet van het ontwikkelbedrijf, de immunisatieportefeuille en onze deelnemingen, dragen wij op een vernieuwende wijze bij aan de restauratie en herontwikkeling

van monumenten. We richten ons hierbij op de vier verhaallijnen van het Brabants erfgoed: bevochten, innovatief, bestuurlijk en religieus Brabant.

- In 2024 en 2025 vieren wij 80 jaar bevrijding. Zeker in deze tijden willen wij de waarde hiervan benadrukken. Wij ondersteunen daarom het programma 'Brabant Herinnert' dat hiervoor is ingericht.
- We vinden het belangrijk dat alle Brabantse jongeren de kans hebben deel te nemen aan cultuur en kennis te maken met het Brabantse erfgoed. Het gezamenlijke project 'Museumschatjes' van Erfgoed Brabant en onder andere het Noordbrabants Museum en Nationaal Monument Kamp Vught zetten we daarom voort. Ook kijken we of we een soortgelijke regeling voor het voortgezet onderwijs opnieuw kunnen opzetten.
- Vincent van Gogh is een cultureel icoon van Brabant. Vanuit het erfgoedbeleid en voor onze vrijetijdseconomie is het belangrijk dat we de basis op orde brengen als het gaat om het beleefbaar maken van het van Gogh erfgoed. We blijven daarom de 'Van Gogh Sites Foundation' steunen in het (door)ontwikkelen van de locaties in Zundert en Etten-Leur zoals we dat ook in Nuenen recent gedaan hebben.

Vrijetijdseconomie

- De Brabantse vrijetijdssector heeft een positief effect op het woon- en vestigingsklimaat voor inwoners, studenten, buitenlandse werknemers, bedrijven en is positief voor het welzijn en welbevinden van inwoners en bezoekers. Het versterkt de Brabantse identiteit en het gevoel van trots op Brabant. Het draagt tevens bij aan andere provinciale opgaven. We ondersteunen goede initiatieven die bijdragen aan provinciale opgaven met betrekking tot recreatie en toerisme.
- We houden het Leisure Ontwikkelfonds Brabant tot en met 2027 in stand om de Brabantse vrijetijdseconomie te versterken.
- We ondersteunen (incidenteel) de ontwikkeling van 'Van Gogh Homeland Experience'. Het gaat hier om een initiatief dat vanuit de samenleving is ontstaan en waar relevante partijen op het terrein van de vrijetijdseconomie zich aan hebben verbonden. Ook liggen er kansen op het verkrijgen van rijksfinanciering (Regio Deal). Het initiatief hiervoor ligt bij de Stichting Van Gogh Homeland Experience, de gemeente Tilburg en regio Hart van Brabant.

Media

- Media zijn essentieel voor een evenwichtige democratie, ook in Brabant. We benadrukken het belang van een divers en breed scala aan media-uitingen. We zien graag dat de regionale en lokale journalistiek behouden blijft en daar waar nodig versterkt wordt. Samen met andere partijen, zoals de NOS en Nederlandse Publieke Omroep (NPO), bezien we of een impuls kunnen geven aan de regionale en lokale media.

ZICHT OP EEN

DUURZAAM VERANDEREND BRABANT



5. ZICHT OP EEN DUURZAAM VERANDEREND BRABANT

We willen Brabant in meer harmonie met milieu, natuur en landschap ontwikkelen. Daarmee verminderen wij de druk op onze leefomgeving. We moeten op zoek naar een nieuwe balans. De energietransitie en agrarische ontwikkeling bieden hiervoor bij uitstek handvatten en kansen. Het vraagt om een systeemverandering die bovendien ook duurzaam is richting de toekomst. Ofwel, een duurzaam veranderend Brabant!

Voor het ontwikkelen van een nieuwe balans en een nieuw perspectief is het nodig om in beweging te komen (en te blijven). Voorwaarde hiervoor is dat die beweging mogelijk wordt gemaakt. Zo moet iedere Brabander kunnen meedoen aan en meeprofiteren van de energietransitie. Agrariërs moeten worden begeleid in het maken van keuzes. Want één ding is zeker: wie kiest, wordt gekozen en maakt aanspraak op passend instrumentarium dat je in staat stelt zelf invulling te geven aan het perspectief. Zo behouden Brabanders zelf de regie en kunnen we duurzaam vooruit.

A. KLIMAAT EN ENERGIE

Wat zien en willen we?

We zien dat het klimaat verandert, ook in Brabant. Het weer wordt grilliger met meer uitersten zoals hittegolven, droogte en hevige wateroverlast. We voelen de noodzaak en urgentie om hiermee, binnen onze mogelijkheden, aan de slag te gaan. De energietransitie zien we als een belangrijke bouwsteen om klimaatverandering zoveel mogelijk af te remmen. Dit is van belang voor Brabanders, nu en in de toekomst.

Energie is een eerste levensbehoefte voor alle Brabanders. Door de huidige (geopolitieke) ontwikkelingen is dit helaas niet vanzelfsprekend meer. We hebben afgelopen jaren forse prijsstijgingen van de energietarieven gezien die niet voor elke Brabander betaalbaar waren. We willen dat energie voor iedereen haalbaar en betaalbaar is. Bovendien moet iedere Brabander ook kunnen meedoen aan en meeprofiteren van de energietransitie. Dat vraagt dat inwoners, bedrijven en gemeenten zo min mogelijk belemmeringen ervaren om hieraan mee te kunnen doen. Om dit te realiseren, willen wij voortbouwen op de pilots uit het programma sociale innovatie energietransitie.

We willen in 2030 55% minder CO₂-uitstoot in Brabant realiseren ten opzichte van 1990. We streven ernaar om in 2050 klimaatneutraal te zijn. Deze ambitie kunnen wij alleen waarmaken als we een systeemverandering inzetten: de overstap van fossiele energie naar hernieuwbare energie, met daarnaast nadruk op energiebesparing. Innovatie is hiervoor cruciaal. Daarom werken we aan een toekomstbestendige en duurzame energievoorziening. Om onze ambities en doelen te realiseren, voeren we de Energieagenda 2019-2030 uit. We zien de energietransitie niet als een zelfstandige opgave. De energietransitie is nadrukkelijk ook een sociaal-economische transitie; een maatschappelijke systeemverandering. Energierichtvaardigheid, draagvlak en draagkracht zijn nodig om de samenleving in beweging te krijgen en te houden voor de energietransitie. Daarom bundelen wij onze initiatieven onder de naam 'Energie Brabant!'. 'Energie Brabant!' is gericht op zowel het ontwikkelen, stimuleren en bundelen van nieuwe duurzame energievormen als op de huidige provinciale activiteiten. Hiermee stimuleren wij Brabanders om mee te doen waar dat nog niet voldoende gebeurt. Wij scheppen randvoorwaarden om dit mogelijk maken.

We realiseren de energietransitie zoveel mogelijk in samenhang met andere maatschappelijke opgaven: de overgang naar het nieuwe systeem verandert namelijk alle sectoren.

Wat gaan we doen?

Energiemix

- Wij zien toe op de uitvoering van de afspraken uit de vier Brabantse Regionale Energie Strategieën. In deze Regionale Energie Strategieën zijn afspraken gemaakt over de hoeveelheid grootschalige duurzame op te wekken energie door middel van zon, wind en warmte. Wij moedigen een snelle uitvoering van deze afspraken aan.
- Windenergie is onderdeel van de uitvoering van de Regionale Energie Strategieën. Extra windmolens op land – bovenop de opgave van de Regionale Energie Strategieën – staan we toe als er sprake is van lokaal eigenaarschap en van voldoende draagvlak onder de inwoners in het gebied.
- Voor zonne-energie en de aanleg van nieuwe zonneparken wordt de 'zonneladder' gehanteerd. Bij de ontwikkeling en aanleg van nieuwe bedrijventerreinen bevorderen we multifunctioneel ruimtegebruik - bijvoorbeeld door meer zon op dak - door voorwaarden te stellen aan de nieuwe bedrijven die zich daar vestigen. Hiermee geven ook deze bedrijven invulling aan de energie- en klimaattransitie. Zonneparken op (landbouw)grond is de laatste trede op deze ladder. Zon op land



staan we alleen toe als – uit een juiste toepassing van de zonneladder – blijkt dat het nodig is om energiedoelstellingen te halen.

- We zien aardwarmte en bodemenergie als alternatieve warmte- en energiebron onder voorwaarde van zorgvuldige afweging van de risico's.
- We investeren, conform onze rol in de nieuwe Wet Collectieve Warmtevoorziening, risicodragend in de ondersteuning van warmtetransitie. Wij maken daarbij gebruik van het huidige financieel instrumentarium.

- We staan open voor vernieuwende oplossingen in de energiemix, voor zowel de korte als middellange termijn. We stimuleren technische vernieuwingen voor de toepassing van waterstof op grote schaal. We pleiten er bij het Rijk voor dat de beoogde DeltaRijn-corridor, een ondergrondse buisleiding van Rotterdam naar Limburg voor onder meer het vervoer van waterstof, ook aftakkingen krijgt naar Brabantse industrieterreinen.

Netcongestie, energieopslag & energiebesparing

- Brabant heeft sinds 2022 te maken met netcongestie: een provinciebreed tekort aan transportcapaciteit voor elektriciteit. Hoewel

er veel extra inzet is en wordt geleverd, ook vanuit gemeenten, netbeheerders, de Autoriteit Consument & Markt en het Rijk, zal het energiesysteem komende decennia een begrenzing blijven vormen voor de energietransitie én voor de ruimtelijk-economische ontwikkeling van Brabant. Samen met de netbeheerder en het Rijk werken we aan een toekomstbestendig elektriciteitsnet voor Brabant. Hiervoor willen we een meer decentraal energienetwerk ontwikkelen.

- Vanwege de problemen rondom netcongestie zijn energiebesparing en energieopslag nóg belangrijker. We ondersteunen vernieuwingen voor de opslag van energie en warmte. Hiervoor inventariseren wij eerst de mogelijkheden en risico's van (grootschalige) energieopslag.
- We verkennen via de immunisatieportefeuille en het ontwikkelbedrijf hoe wij als provincie – in aanvulling op rijksregelingen en projecten van gemeenten – kunnen bijdragen aan bijvoorbeeld grootschalige isolatie van woningen, de warmtetransitie en zonnepanelen. Daarmee kunnen wij energiearmoede tegengaan.
- Energiecoöperaties spelen een belangrijke rol in het bevorderen van duurzame energievoorzieningen. Binnen onze mogelijkheden en binnen de kaders van het provinciale (financiële) instrumentarium bieden wij ruimte voor pilots voor het ondersteunen van energiecoöperaties.

B. AGRARISCHE ONTWIKKELING

Wat zien en wat willen we?

Brabant heeft van oudsher veel landbouw. In de afgelopen decennia heeft deze sector zich weten te ontwikkelen tot een toonaangevende, vernieuwende en vooruitstrevende landbouw- en voedselsector. Denk bijvoorbeeld aan (glas)tuinbouw. Of aan methodes als de precisielandbouw en aan producten zoals zacht fruit. De hele keten – van boer tot supermarkt – zorgt ervoor dat wij dagelijks voldoende en gezond voedsel hebben. Dit heeft een economische waarde, zowel direct als ook indirect. Denk hierbij ook aan de hele verwerkings- en distributieketen van landbouwbedrijven, toeleveringsbedrijven et cetera. En dat willen wij graag behouden. Ook in de toekomst willen we genieten van gezond en goed eten. Maar we willen ook wonen en leven in een gezonde leefomgeving met een sterke natuur. En daar zit precies de uitdaging.

Een deel van de agrarische sector is stevig onder druk komen te staan vanwege de impact van de intensieve landbouw op natuur, water, milieu en bodem. We zien dat veel veehouders zijn vastgelopen in een systeem waarin ze aanlopen tegen de grenzen van en effecten op de omgeving en de natuur. We zien dat een groot deel van de agrarische sector wil veranderen en verduurzamen om ook in de toekomst een vitale sector te blijven. Een goed en duurzaam verdienmodel is het fundament van zo'n transitie. We moeten onderkennen dat hiervoor draagvlak bij de agrariërs, die de transitie mee willen vormgeven, belangrijk is.

Wij willen in Brabant een toekomstbestendige landbouw- en voedselsector die bijdraagt aan een balans tussen maatschappij, economie en ecologie. Dit vraagt nu om een ingrijpende transitie om de druk op onze omgeving te verlichten en boeren duidelijkheid en perspectief te bieden. Wij willen deze transitie begeleiden. We zetten daarbij in op een waardige overgang naar een duurzaam toekomstperspectief met respect voor mens, dier en omgeving. Bij het bevorderen van deze transitie onderkennen we nadrukkelijk dat de landbouw een brede en diverse sector is, zowel dierlijk als plantaardig. Daarnaast blijven boeren en tuinders essentieel voor het beheer van een vitaal en aantrekkelijk buitengebied. We bieden agrarische ondernemers een keuze waarlangs ze zich kunnen aanpassen aan de eisen en wensen van de nieuwe tijd. Denk bijvoorbeeld aan 'innoveren', 'diversificeren', 'extensiveren' en 'stoppen'. Het beleidskader Landbouw & Voedsel Brabant voorop in het vernieuwend boeren' blijft ook voor de komende periode ons uitgangspunt.

Wat gaan we doen?

Landbouw van de toekomst

- De toepassing van nieuwe technologieën en dataficering bieden kansen. We jagen mogelijk kansrijke innovaties in de landbouw aan, bijvoorbeeld als het gaat om eiwittransities, duurzame en milieuvriendelijke voermethodes, slimme irrigatie, ontwikkeling van biologische en mechanische gewasbescherming, verticale landbouw en kweekvlees.



- We willen boeren een duurzaam perspectief bieden en ondersteunen in de mogelijke keuzes daarvoor, variërend van veranderen van bedrijfsvoering tot stoppen en de bestaande agrarische gebouwen voor een ander doel aanwenden. De regeling 'Vrijkomende Agrarisch Bebouwing' kan hierbij van toepassing zijn. We onderzoeken welke groepen ondernemers er buiten de huidige rijksregelingen voor stoppers vallen. We gaan met het Rijk in overleg om voor deze groepen alsnog tot een door het Rijk gefinancierde regeling te komen. We zorgen ook dat de vergunningen en planologische gebruiksmogelijkheden van deze bedrijven op dat moment zó worden aangepast, dat het oude gebruik niet meer mogelijk is. Zo helpen wij bij het verbeteren of vergroten van de kwaliteit van het landschap en de leefbaarheid van het buitengebied.
- We voeren het actieplan 'Jonge Boeren' uit. Met dit plan beogen wij de drempels voor (potentiële) bedrijfsopvolgers en zij-instromers te verlagen om succesvol een agrarisch bedrijf te starten of over te nemen.
- Om de vernieuwing van de landbouw te ondersteunen, de extensivering van de landbouw mogelijk te maken en de natuur en waterdoelen te halen, zetten we als provincie actief onze instrumenten in om grondbeleid te kunnen voeren, mede als ondersteuning van de Gebiedsgerichte Aanpak (GGA)-processen.

We kopen gronden aan met het oog op het realiseren van onze maatschappelijke doelen. Hierbij werken wij samen met waterschappen en gemeenten. Voor de beoogde landbouwtransitie zetten we de volgende grondbanken in:

- Lokale grondbanken voor alle stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden.
- Een grondbank ter ondersteuning van de landbouwtransitie voor (jonge) boeren die mee willen in de verandering en biologische boeren.
- Bestaande banken voor natuurinclusieve en biologische landbouw, infrastructuur en natuur.
- Bestaande strategische grondbank (via immunisatieportefeuille).

De grondbanken zijn minimaal kostendekkend, met uitzondering van de grondbanken voor natuurdoelen. Er is dan mogelijk alleen risicoafdekking voor het investeringskapitaal nodig. We hebben een sterke uitvoeringsorganisatie nodig die controle heeft over de aankoop van land door de overheid. Bij het leggen van de 'grondpuzzel' zitten grondgebruikers en -eigenaren gelijkwaardig aan tafel.

- We ondersteunen stoppende boeren ook in ruimtelijke zin. We zetten de Ontwikkelmaatschappij Ruimte voor Ruimte in om verantwoord stoppen mogelijk te maken en alternatieven te zoeken voor de vrijgekomen ruimte om zo bij te kunnen dragen aan bestaanszekerheid voor de betrokkenen.

Biologische, natuurinclusieve en kringlooplandbouw

- We bevorderen natuurinclusieve landbouw. Hiervoor ondersteunen we het maken van businessplannen, met coaches, met de biodiversiteitsmonitor en met een grondbank. Met de grondbanken, het Brabants Programma Landelijk Gebied en de biodiversiteitsmonitor wordt gewerkt aan een structureel verbeterd verdienmodel voor biologische en natuurinclusieve landbouw. Dit vraagt wat van onze ruimtelijke ordening, zoals het mogelijk maken dat grond voor meerdere doelen tegelijkertijd kan worden ingezet.
- We zien binnen Brabant kansen voor kringlooplandbouw en korte ketens. Dit moedigen en jagen we aan. De Brabantse herenboeren en de Leergang Kringlooplandbouw Alتنا zijn hier al mooie voorbeelden van.
- Agrariërs hebben van oudsher een belangrijke rol bij natuur- en landschapsbeheer. We verkennen of we hen – op basis van een passend verdienmodel – vaker kunnen inzetten voor agrarisch natuurbeheer en andere ecosysteemdiensten.
- Wij pakken samen met de boeren de verdroging aan en vergroten de biodiversiteit. Een inkomen verdienen met een combinatie van landbouw, voedselproductie, recreatie, energietransitie, waterberging, het produceren van natuurlijke bouwmaterialen, landschapsbeheer en/of zorg moet makkelijker worden.

- Wij stimuleren het gebruik van natuurlijke of mechanische gewasbescherming en daarmee bouwen we chemische gewasbescherming zoveel mogelijk af. We geven als provincie het goede voorbeeld. Daarom gaan we de pachtvoorwaarden op onze provinciale gronden verduurzamen door geen kunstmest en chemische gewasbescherming meer toe te staan.

Voorkomen van branden en ziektes

- Veiligheid van mens en dier is belangrijk. Daarom blijven wij met de agrarische sector en landelijke toezichthouder in gesprek over preventieve maatregelen om stalbranden, dierziekten en ziekten die van dier op mens overspringen (zoönose) in Brabant tegen te gaan.
- Om gezondheidsrisico's te beperken, staan wij het uitbreiden of in gebruik nemen van extra geitenstallen tenminste niet toe (geitenmoratorium) totdat de resultaten van het onderzoek van de Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD) en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) naar Veehouderij en Gezondheid Omwonenden (VGO3) bekend zijn.

Dierenwelzijn

- Wij hebben oog voor het welzijn van dieren.

Mest

- We gaan voortvarend aan de slag met het realiseren van de uitvoeringsagenda Mest. Op basis hiervan vindt mestbewerking zo dicht mogelijk bij de bron (op eigen terrein) plaats en zo ver weg als nodig (aangewezen industrieterreinen met een milieucategorie 4 of 5). Mestbewerking vindt plaats met minimale risico's voor gezondheid, veiligheid en kwaliteit van leefomgeving. De huidige afspraken uit de (Interim) Omgevingsverordening, waar ook ruimte is voor maatwerk, blijven van kracht.
- Binnen de huidige kaders van de (Interim) Omgevingsverordening staan wij de implementatie van groen gas uit monovergisters (alleen dierlijke mest) toe. We zien erop toe op dat er voor deze monovergisters lokaal draagvlak is en dat ze geen (geur)overlast veroorzaken voor de omwonenden. Voor wat betreft het toegestane volume aan mest volgen we de uitvoeringsagenda Mest. We waken ervoor dat er een maatschappelijke exclusieve afhankelijkheid ontstaat van groen gas uit monovergisters.

ZICHT OP EEN

GEZONDE, NATUUR- EN WATERRIJKE LEEFOMGEVING



6. ZICHT OP EEN GEZONDE, NATUUR- EN WATERRIJKE LEEFOMGEVING

Als provincie staan we aan de lat voor een veilige en gezonde leefomgeving met een goede omgevingskwaliteit: een schone bodem, schoon, veilig en voldoende water en een gezonde lucht. Door tal van ontwikkelingen is de laatste decennia de druk op onze leefomgeving toegenomen. We willen het tij nu definitief keren en toewerken naar een steeds gezondere fysieke leefomgeving. Een omgeving die goed is en ruimte biedt voor mens, dier en natuur. We streven daarbij naar steeds beter. De basis is een leefomgeving en omgevingskwaliteit die ten minste voldoen aan de wettelijke normen. Dat lukt alleen als we onze opgaven en de relatie tussen stad en platteland in samenhang bezien. Er zijn veel keuzes, maar nu moet daadwerkelijk gekozen worden om te komen tot effectieve en concrete uitvoering.

A. NATUUR

Wat zien en willen we?

We kennen in Brabant prachtige natuur en een afwisselend landschap, van hoge zandgronden tot beekdalen tot klei- en veengronden. Onze natuur is belangrijk als leefgebied voor planten en dieren en bovendien een plek waar Brabanders genieten. Tegelijkertijd zien wij dat

onze natuur kwetsbaar is en dat de biodiversiteit en beschermde plant- en diersoorten afnemen en verdwijnen door verdroging en de gevolgen van stikstofuitstoot. De verslechterde staat van de natuur leidt er ook toe dat Brabant nog maar weinig ruimte heeft voor maatschappelijke en economische ontwikkelingen. We zullen onze natuur actief moeten beschermen en in balans moeten brengen met activiteiten binnen de grenzen van wat de natuur en de omgeving aankunnen. De natuur verdient de komende periode écht onze aandacht.

Echter, we constateren verschillende meningen als het gaat over natuur: voor sommigen doen we 'te veel' en voor anderen 'lang niet goed genoeg'. Wij baseren ons op feiten en het is aan ons om op basis daarvan keuzes te maken in het algemeen belang van Brabant en de Brabander. We willen een prettige leefomgeving met een goede lucht-, water- en bodemkwaliteit. Een gezonde natuur en rijke biodiversiteit dragen hieraan bij. We zien natuur als een belangrijke waarde naast onze sterke bedrijvigheid en dat willen wij zo houden. Het beleidskader Natuur 2030, met de drie pijlers Robuust, Inclusief en Verbonden, vormt de basis voor ons beleid.

Wat gaan we doen?

Natuurherstel in de Natura 2000-gebieden en overgangszones

- Samen met de manifestpartners gaan we aan de slag om de natuur in de beschermde Natura 2000-gebieden en de overgangszones² daaromheen zo snel mogelijk te herstellen en te versterken. Het versterken van deze natuur moet er tevens toe leiden dat we gefaseerd weer vergunningen in het kader van de Wet Natuurbescherming kunnen verlenen. We beginnen met die natuurgebieden waar we het snelste resultaat kunnen bereiken. We zetten hiervoor onder meer onze gebiedsgerichte aanpak, middelen uit het Landelijk Programma Natuur en een deel van de middelen uit het Nationaal Programma Landelijk Gebied in. We beschermen onze Brabantse Natura 2000 gebieden actief en geven invulling aan onze bestaande verplichtingen in Europees verband. We kiezen er ook voor dat

² Een overgangszone is een gebied of strook rondom een Natura 2000-gebied om dat gebied te beschermen. Overgangszones kunnen mogelijkheden bieden voor verschillende doeleinden; onder andere waterretentie, het versterken van de biodiversiteit, klimaatadaptatie, recreatie, ondernemerschap en extensieve landbouw.



er in deze bestuursperiode geen extra Natura 2000-gebieden of zodanig streng beschermde natuurgebieden bijkomen.

- Brabant kent vier prachtige Nationale Parken: de Biesbosch, de Zoom-Kalmhoutse Heide, de Grootte Peel en de Loonse en Drunense duinen. De natuur in deze vier parken maakt ook onderdeel uit van de Natura 2000-gebieden. We beschermen de natuur in deze gebieden actief en zorgen er tegelijkertijd voor dat bezoekers kunnen genieten van het natuurschoon die deze parken te bieden hebben. Ook het geopark ScheldeDelta, het geopark Peelhorst & Maasvallei en Van Gogh Nationaal Park in oprichting voegen waardevol landschap toe aan Brabant. We waarderen de initiatieven van publieke en private partijen met betrekking tot deze Nationale Parken en geoparken. We zien hierbij echter geen extra rol weggelegd voor de provincie. Dat biedt ons ruimte om prioriteit te geven aan het natuurherstel in Natura 2000-gebieden. Samen zorgen we zo voor de natuur in Brabant.

Natuurontwikkeling

- Conform de afspraken met het Rijk en andere provincies, realiseren wij het Natuurnetwerk Brabant. Dat is een netwerk van deels bestaande en nieuwe natuurgebieden die onderling met elkaar verbonden zijn. Hierbij ligt de eerste prioriteit rondom Natura 2000-gebieden en overgangszones.

- We stimuleren ondernemerschap met natuur, waarbij we zoveel mogelijk voortbouwen op de successen van het Ondernemend Natuurnetwerk Brabant. We bieden meer ruimte voor ondernemerschap in de overgangszones rondom Natura 2000-gebieden onder de strikte voorwaarde dat het herstel van de natuur in de Natura 2000-gebieden zelf daardoor niet wordt belemmerd.
- We gaan door met de Brabantse Agenda 'Natuurinclusief' en het Actieplan 'Vergroening' uit de uitvoeringsagenda 'Natuur'. We maken resultaatsafspraken met de waterschappen, gemeenten en het Rijk over ecologisch beheer van alle dijken en bermen in Brabant.
- Natuur in de buurt van mensen is belangrijk voor ontspanning en recreatie. Wij bekijken of we alsnog het aanbod van Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch en Tilburg om natuur aan te leggen in en bij de steden kunnen ondersteunen. We zetten hiervoor primair externe middelen in.
- Het toevoegen van natuur en water aan de openbare ruimte (groenblauwe dooradering) in dorpen en wijken, op bedrijventerreinen, langs weg-, water- en energie-infrastructuur en op het boerenland is belangrijk. Het helpt om de gevolgen van klimaatverandering tegen te gaan. Denk aan het beperken van verdroging en wateroverlast, het verlies van planten- en diersoorten (biodiversiteit) en de verslechtering van de bodemkwaliteit. We staan

daarom open voor oplossingen waarbij meer verbindingen ontstaan door water, bomen, struiken, sloten en heggen.

- Conform de uitvoeringsagenda natuur leggen we de ecologische verbindingzones aan.

Gezond Bos

- We voeren het actieplan 'Brabantse Bomen' uit. Op basis van dit actieplan werken wij met zoveel mogelijk andere partijen, zoals Brabantse bosbeheerders en telers, aan het ontwikkelen van nieuw bos en het revitaliseren van bestaand bos. Hiervoor zetten we externe geldstromen in, zoals verbonden aan het Klimaatakkoord.

Het voorkomen van schade en natuurbranden

- De provincie doet zelf aan natuurlijk groenbeheer. Plagen worden voorkomen en tegengegaan met natuurlijke vijanden. Samen met onze partners bestrijden wij invasieve exoten, ofwel dieren, planten en organismes die van nature niet in Nederland voorkomen en schadelijk kunnen zijn. We bekijken of het actieplan 'Invasieve exoten' voldoende is om schade te voorkomen.
- De provincie voert de wettelijke taken en voorschriften uit voor jacht en faunabeheer. We maken goede afspraken over de uitvoering met de faunabeheereenheid, waterschappen en gemeenten. We zetten in op de uitvoering van het faunabeheerplan 2023-2029.

- We zorgen er waar mogelijk voor dat er in de natuur voldoende grond- en oppervlaktewater kan infiltreren om verdroging tegen te gaan. Samen met het Ministerie van Landbouw, Natuur & Voedsel, de natuurpartners en de Brabantse veiligheidsregio's maken wij afspraken om samen de kans op de gevolgen van natuurbranden te verkleinen en onbeheersbare natuurbranden te voorkomen.
- Het uitgangspunt is dat we natuurgebieden openhouden voor recreatie. Samen met onze partners zoeken wij naar slimme manieren om te grote drukte in de natuur te voorkomen en te begeleiden. We gaan samen met de beheerders vervuiling, verstoring en verdroging tegen en zorgen voor een beter beheer.

Gebiedsgerichte aanpak

- In Brabant werken we al jaren succesvol gebiedsgericht samen. Met waterschappen, gemeenten en lokale en regionale partijen pakken wij samen de natuur- en wateropgaven in de verschillende gebieden in samenhang met andere vraagstukken aan. Hiermee willen wij zorgen voor draagvlak bij inwoners, bedrijven en maatschappelijke partners. Wij zetten deze aanpak de komende bestuursperiode door waarbij we de nadruk willen leggen op uitvoering en concrete realisatie van projecten. Dit vraagt om durf van ons en onze partners om keuzes te maken die niet bij iedereen tot tevredenheid leiden. We zien de gebiedsgerichte aanpak als een bouwsteen voor het Brabants Programma Landelijk Gebied.

B. WATER & BODEM

Wat zien en willen we?

Water raakt de kern van ons bestaan: denk aan gezondheid, biodiversiteit, identiteit, beleving en economie. Het is een eerste levensbehoefte voor mens en natuur. We zien echter grote uitdagingen op het gebied van water en bodem. Onze waterkwaliteit wordt beïnvloed door onder andere meststoffen, toenemende concentraties van hormonen, drugsafval, medicijnresten, microplastics en overige stoffen. Ook ervaren we de gevolgen van het veranderend klimaat. Er ontstaat wateroverlast bij hevige piekbuien en we kampen met verdroging van de bodem wat zorgt voor problemen voor functies in de stad, de natuur en op het platteland. We slagen er nog onvoldoende in om het te veel aan water bij hevige regenbuien vast te houden voor hergebruik in tijden van droogte. We zien uitdagingen voor zowel de waterkwaliteit als waterkwantiteit. Dit geldt voor drinkwater, voeding van oppervlaktewater en grondwaterafhankelijke natuurgebieden en vraagt om maatregelen om de waterhuishouding weer op orde te krijgen. Een gezonde en sterke bodem draagt hieraan bij. Daarnaast is een vitale bodem essentieel voor de voedselvoorziening en instandhouding van de biodiversiteit.

Samen met onder andere de waterschappen willen we zorgen voor een Brabant met veilig, schoon en voldoende (drink)water en een schone en vitale bodem. Nu en in de toekomst. We willen ons ook goed voorbereiden op de gevolgen van het snel veranderende klimaat.

Denk aan droge voeten houden en zo min mogelijk hinder ondervinden van hitte en droogte. Dit vraagt om een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting van Brabant: een Brabant dat bestand is tegen de gevolgen van klimaatverandering en de leefbaarheid en veerkracht vergroten.

Wat gaan we doen?

Regionaal Water- en Bodemprogramma

- De komende bestuursperiode voeren we – samen met onze partners – het Regionaal Water- en Bodemprogramma uit met als doel te komen tot een klimaatrobuust, vitaal en veerkrachtig water- en bodemsysteem met aandacht voor waterveiligheid. Met het Regionaal Water-Bodemprogramma geven wij mede uitvoering aan het Nationale Deltaprogramma en het Integraal Rivier Management.

Kaderrichtlijn Water

- Samen met het Rijk, gemeenten en waterschappen werken we aan de verplichting om uiterlijk in 2027 te voldoen aan de eisen van de Kaderrichtlijn Water. We spannen ons maximaal in en treffen de benodigde maatregelen hiervoor. We gaan ervan uit dat de noodzakelijke financiering van het Rijk hiervoor ook tijdig beschikbaar wordt gesteld. De waterkwaliteit- en kwantiteitseisen worden verbonden aan het natuurherstel in Natura 2000-gebieden. Het realiseren van de doelen van de Kaderrichtlijn Water is integraal onderdeel van het Brabants Programma Landelijk Gebied en het water- en bodemsysteem is



daarnaast sturend voor ruimtelijke inrichting van Brabant.

Grond- en oppervlaktewater

- Wij wijzen gebieden aan voor het opvangen van water bij hevige regenbuien en infiltratiegebieden voor het aanvullen van het grondwater. Daarbij heeft het behoud en vergroten van de zoet grondwatercapaciteit grote prioriteit.
- Om te zorgen voor voldoende water, treffen we maatregelen om het onttrekken van grond- en oppervlaktewater te beperken. Water is immers een kostbaar goed. Op basis van het principe de 'gebruiker betaalt' stimuleren wij

een naar gebruik gelijke prijs voor grond- en drinkwater (evenredige beprijzing). We willen ook dat alle onttrekkers naar rato bijdragen. We verbreden daarom de grondwaterheffing, ook kleine onttrekkers zullen worden belast. Wij verwachten dat er per 1 januari 2025 een grondwaterheffing voor kleine onttrekkers is ingevoerd. Hiermee bedoelen we de agrariërs, kleine industrie en particulieren met een eigen grondwatervoorziening. Op dat moment overwegen we ook een verhoging van de grondwaterheffing van de grootgebruikers. Deze middelen zetten we in ter financiering van het Regionaal Water- en Bodemprogramma.

Verdroging

- Wij voeren de Brabantse Droogteagenda uit. Samen onze partners uit het Breed Bestuurlijk Grondwateroverleg nemen wij maatregelen om de verdroging tegen te gaan. Daarnaast nemen wij de adviezen uit het rapport 'Zonder water geen later', voor zover deze binnen onze bevoegdheid vallen, mee in onze beleidskeuzes.
- Voor grondwater ontwikkelen wij, zo mogelijk samen met andere provincies, een verdringingsreeks in geval van schaarste en ernstige verdroging. Dit is een reeks stappen om te beoordelen of het gebruik van water anders of minder kan. Hiermee kan worden beoordeeld waar water bij schaarste met voorrang beschikbaar moet blijven.

Waterbesparing

- We hebben de verantwoordelijkheid om zuinig om te gaan met water, zowel huishoudens als de industrie. We moedigen het verminderen van (grond)watergebruik aan. Bijvoorbeeld door op termijn zout water om te zetten naar zoet water en door innovatieve alternatieven voor grondwateronttrekking. We verkennen binnen de immunisatieportefeuille of we (midden- en kleine) bedrijven kunnen ondersteunen met waterhergebruik- en waterbesparingsprojecten.

Bodemkwaliteit

- We willen de bodemkwaliteit verbeteren. We zetten groenafval in ter verbetering van de bodem. Het bodembeheer op agrarische gronden is een sleutel in het landelijk gebied. Een vitale bodem vergroot het watervasthoudende en infiltrerende vermogen van de grond, zorgt voor verbetering van de waterkwaliteit in de watergangen en kent voordelen voor de agrarisch ondernemer zoals een betere gewasgroei.

BRABANTS PROGRAMMA LANDELIJK GEBIED

Het Nationaal Programma Landelijk Gebied heeft als doel om de natuur en bodem- en waterkwaliteit te verbeteren. Dat gaat de gevolgen van klimaatverandering zo veel mogelijk tegen. Wij geven, samen met onze partners, invulling aan deze landelijke doelen. Wij stellen een Brabants Programma Landelijk Gebied op. Daarin staan zowel maatregelen voor heel Brabant als maatregelen die voor de verschillende gebieden gelden. In onze aanpak combineren wij onze doelen op het gebied van natuur, water en klimaat met een toekomstperspectief voor de boer.

Begin juli 2023 hebben wij een eerste uitwerking van het Brabants Programma Landelijk Gebied, gebaseerd op onze houtskoolschets, bij het Rijk ingediend. Hierin hebben we ook 'no-regret' maatregelen geformuleerd. We werken richting eind 2023 toe naar volledig Brabants Programma Landelijk Gebied, waarin de afspraken uit dit bestuursakkoord verwerkt zijn.

Tegelijk met het eerste meetpunt uit het rapport 'Wat wel kan' van Remkes, bekijken we in 2025 de voortgang. Dan bepalen we wat er op dat moment meer of minder aan maatregelen nodig zijn om de doelen op het gebied van natuur, bodem, water en klimaat uit het Nationaal Programma Landelijk Gebied te halen.



C. MILIEU

Wat zien en willen we?

We gebruiken onze leefomgeving volop voor al onze activiteiten. We zien de druk op het milieu toenemen door verschillende trends en ontwikkelingen, denk aan bevolkingsgroei, groei van de economie en klimaatverandering. We dienen het milieu te beschermen, ook om onze verantwoordelijkheid te kunnen nemen om samen met anderen te zorgen voor een gezonde leefomgeving. We willen dat Brabant een fijne en gezonde plek is om te leven, wonen en te ondernemen, nu en in de toekomst. Schone lucht, water en bodem en weinig tot geen milieuhinder zijn daarvoor basisvoorwaarden en dragen bij aan het welzijn en de gezondheid van Brabanders.

We willen voor alle milieuaspecten minimaal voldoen aan de wettelijke normen, maar ondertussen streven naar steeds beter: een Brabant met een steeds schoner, gezonder en veiliger milieu. Als provincie hebben we ambities en beleid geformuleerd in het Beleidskader 'Milieu' op de volgende milieuthema's: zeer zorgwekkende stoffen, externe veiligheid, luchtkwaliteit, geluidhinder, geurhinder, lichtvervuiling, bodemkwaliteit, ondergrond, grond- en afvalstoffen en luchtvaart. Dit beleidskader vormt ook voor de komende bestuursperiode ons kader en welke we uitwerken in een uitvoeringsagenda 2024-2027.

Wat gaan we doen?

Schone lucht

- Via het Schone Luchtakkoord hebben we afspraken gemaakt met het Rijk en gemeenten over het verbeteren van de luchtkwaliteit voor onze gezondheid. We voeren dit akkoord uit. We stimuleren de Brabantse gemeenten die het Schone Lucht Akkoord nog niet hebben getekend, om dit akkoord alsnog te ondertekenen. Daarnaast zetten we ons samen met gemeenten in om scherp te vergunnen, het vergunningenbestand tijdig te actualiseren en waar nodig toezicht te optimaliseren ten behoeve van de luchtkwaliteit.

Geur

- Op het moment dat de optelsom van geuroverlast door bestaande bedrijven, in zowel de landbouw als de industrie, de grenswaarden uit onze beleidsregel 'Industriële geur' overschrijdt, volgen er gesprekken. Met de bedrijven en de betrokken gemeente bekijken wij of de overlast verminderd kan worden door onder andere de toepassing van de best beschikbare technieken. We grijpen, indien nodig en mogelijk, in.

Milieuschade

- Met de komst van de Omgevingswet wordt de verantwoordelijkheid voor het beperken van vuil in de bodem en het saneren ervan, overgedragen aan gemeenten. Wij zien erop toe dat dit ook gebeurt. Lopende bodem-

saneringen ronden wij verder af. Bedrijven die deze schade in de natuur hebben veroorzaakt, worden verantwoordelijk gesteld voor de gevolgen.

- Milieucriminaliteit pakken we hard aan waarbij de kosten voor het opruimen van de vervuiling worden verhaald op de dader. Bedrijven die voortdurend de fout ingaan, krijgen naast sancties ook geen vergunningen meer voor onbepaalde tijd.

Gevaarlijke stoffen

- We willen dat het vervoer van gevaarlijke stoffen over het Brabantse spoor door onze steden en dorpen wordt teruggedrongen. Het Rijk moet de wettelijke normen voor het vervoer van gevaarlijke stoffen handhaven. We willen dat andere manieren van vervoer worden gebruikt dan treinen over de Brabandrouten van Moerdijk naar Venlo en van Moerdijk naar Roosendaal. Vervoer over water of buisleidingen zijn hiervoor een goed alternatief. We spannen ons in en zetten extra stappen om onze bedrijventerreinen aan te sluiten op de buisleidingen die gelegd worden tussen Rotterdam en Limburg.

D. STIKSTOF

Wat zien en wat willen we?

We hebben te maken met een ingewikkeld en ingrijpend stikstofprobleem. Ondernemers willen meer ruimte om te ontwikkelen. Veel Brabanders wachten op nieuwe woningbouwprojecten. De



uitbreiding van het elektriciteitsnet stagneert. Mobiliteitsprojecten worden in de koelkast gezet en milieu- en natuurorganisaties willen inzetten op verbetering van de natuur en verdere verslechtering ervan voorkomen. Tegelijk maakt een deel van de veehouders zich zorgen of zij nog wel verder kunnen in Brabant. De stikstofuitstoot moet fors omlaag en stikstofgevoelige, beschermde natuur moet robuust en sterk worden. We willen dat een gezonde, natuurrijke leefomgeving met sterke en beschermde natuurgebieden hand in hand gaat met maatschappelijke en economische ontwikkelingen. Daarom willen we dat stikstof steeds minder een belemmering vormt

voor Brabantse ontwikkelingen en dat tegelijkertijd de natuur in onze Natura 2000-gebieden wordt hersteld.

Voor de vermindering van stikstofuitstoot vragen wij alle sectoren een naar verhouding gelijke bijdrage te leveren aan het verminderen van de stikstofuitstoot. Omdat de intensieve veehouderij een grote bijdrage levert aan de uitstoot van stikstof in Brabant, is een grote en diverse omslag in deze sector erg belangrijk.

Provinciale Staten hebben in 2017 een lijn ingezet richting een vermindering van de stikstofuitstoot, Eén van de onderdelen van de ingezette lijn is in de volksmond 'de stallendeadline' gaan heten. Het gaat dan om de verplichte vervanging van huisvestingssystemen die ouder dan 15 of 20 jaar zijn door:

- Emissie-reducerende systemen;
- het omschakelen naar een natuurinclusieve bedrijfsvoering;
- bedrijfsvoering, gebaseerd op het houden van minder dieren.

Deze vervangende stalsystemen geven volgens het Regeling ammoniak en veehouderij-keurmerk (de 'RAV-code') veel minder stikstofuitstoot. De systemen doen in de praktijk echter niet wat gedacht was. De rechters accepteren dat niet waardoor vergunningen niet juridisch houdbaar zijn. We blijven de actuele jurisprudentie hierover actief volgen en blijven hierop anticiperen.

De mindere prestatie van de stalsystemen in de praktijk slaat een gat in het door de provincie vastgestelde stikstofafnamepad en in het draagvlak voor deze maatregelen. Daarvoor hebben we begrip. Tegelijkertijd worden regelmatig intrekingsverzoeken voor economisch gezonde Brabantse bedrijven ingediend. De Brabantse inzet op stalsystemen is een belangrijk onderdeel van onze verweerlijn tegen deze intrekingsverzoeken. Het eventueel schrappen van een deadline slaat onze juridische verweerlijn onderuit. Dat betekent dat "willekeurige" intrekingsverzoeken van belangengroeperingen bepalen welke bedrijven wél en welke niet kunnen ondernemen, ongeacht bedrijfsvoering, ligging en toekomstmogelijkheden. Die willekeur willen wij voorkomen. Om die reden hanteren we wél een deadline, maken we eigen -onderbouwde- intrekingsbeleid en houden we vast aan de beoogde reductie van stikstofemissie zoals in de Omgevingsverordening is beoogd. Dit betekent dat we een pakket met aanvullende maatregelen opstellen en uitvoeren. Hiermee compenseren we 'het gat' in ons stikstofafnamepad. Dit pakket is onderdeel van de vernieuwing van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof die uiterlijk in het 1e kwartaal van 2024 gereed is.

Wat gaan we doen?

Om de stikstofuitstoot terug te dringen, zetten wij onze acties in langs drie lijnen:

1. Versterken
2. Verminderen
3. Vooruit gaan

1. Versterken: Herstel Natura 2000-gebieden

- We zetten in op een versneld herstel van de Natura 2000-gebieden en de overgangsgedebieden direct daar omheen. We bouwen de komende jaren samen met onze gebiedspartners voort op de succesvolle groenblauwe gebiedsgerichte aanpak. Per Natura2000-gebied stellen we een juridisch houdbaar maatregelenpakket vast, waarmee er zicht komt op de goede staat van instandhouding van de natuur in de Natura 2000-gebieden, en de borging ervan. Vergunningverlening onder de Wet Natuurbescherming door extern

saldere en doelenbanken zal daardoor gefaseerd en gebiedsgericht weer mogelijk worden.

2. Verminderen

a. Alle sectoren dragen bij

- We vernieuwen uiterlijk het 1e kwartaal 2024 de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof. We zetten in op kansrijke projecten uit de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof op onder meer de thema's landbouw, verkeer en vervoer, industrie en bouwsector.

- We breiden het project 'Grote Oogst' uit waarmee we, naast verduurzaming, ook inzetten op het verminderen van de stikstofuitstoot. We pakken eerst die bedrijventerreinen aan die het meest kunnen bijdragen aan het verminderen van stikstof. Het verminderen van de stikstofuitstoot verloopt bij de industrie voor een belangrijk deel via de energietransitie. Denk bijvoorbeeld aan meer gebruik van elektriciteit in plaats van fossiele brandstoffen in de industrie.

b. Toekomst van de veehouderij

- We onderzoeken op welke manier productinnovaties, voer- en managementmaatregelen en andere 'state-of-the-art' technieken op een juridisch acceptabele manier ingezet kunnen gaan worden. We blijven ons inzetten om huisvestingssystemen door te laten ontwikkelen. Om de uitstoot van stikstof terug te dringen, focussen we niet alleen op huisvestingssystemen. We zetten in op kring-

looplandbouw. We zien ook kansen in een bedrijfsvoering gebaseerd op minder dieren, natuurinclusieve bedrijfsvoering en het combineren van meerdere bedrijfstakken in één bedrijf. We bieden ondernemers die verder willen met ondernemen een keuzepakket. Zo komen we tot keuzes die bij de individuele ondernemer passen én een vergunning die standhoudt bij de rechter (juridisch houdbaar).

- We ontwikkelen een format voor een passende beoordeling. We gaan voor maximale duidelijkheid rond de toepassing van de juridische regels in vergunningen. Dat doen we door bijvoorbeeld 'proefzaken' voor te leggen aan de bestuursrechter, om erachter te komen wat wel kan en wat niet kan.
- Bedrijven met intensieve veeteelt die een ouder huisvestingsstelsel (15 à 20 jaar oud) gebruiken, vragen we - net als hun collega's die dat al wel hebben gedaan - om voor een bepaalde datum te zorgen dat ook zij een bijdrage leveren aan het verminderen van de stikstofuitstoot. Niets doen, mag niet beloofd worden. De verplichte aanpassing moet dan wel vergunbaar (juridisch mogelijk) zijn. We handhaven niet als ondernemers wel op tijd een vergunning hebben aangevraagd en die buiten hun schuld nog niet is verleend. Dit betekent concreet:
 - Voor de melkvee- en kalvesector verschuiven we de deadline om stikstof te reduceren naar 1 januari 2026 omdat deze diersoorten veelal gehuisvest zijn in

open stalssystemen waarvoor op dit moment nog geen bewezen systemen, technieken en maatregelen beschikbaar zijn. Ondernemers in deze sector maken de komende jaren een keuze uit systemen, technieken en maatregelen die beschikbaar komen, tenzij we uiterlijk 9 maanden voor deze deadline vaststellen dat er via deze weg geen reductie vergunbaar is.

- Voor overige sectoren waarvoor voer- en managementmaatregelen en/of technieken beschikbaar en vergunbaar zijn, blijft de datum om stikstofuitstoot terug te brengen van 1 juli 2024 overeind.
- Voor ondernemers die al maatregelen getroffen hebben voor 1 oktober 2023 in het kader van de stallende- en in de (Interim) Omgevingsverordening handhaven wij de vrijwaringstermijn van 20 jaar bij rundvee en 15 jaar bij overige diersoorten, voor zover het onze bevoegdheden betreft.
- We zetten ons in om zo snel mogelijk goedgekeurde meetsystemen op bedrijfsniveau beschikbaar te krijgen voor het 'live' (realtime) meten van emissies.
- We onderzoeken of we voor toepassing van de nieuwste technieken via een gezamenlijk fonds met bijvoorbeeld de ontwikkelaars en banken een interessante financieringsconstructie aan de ondernemers aan kunnen bieden.

- We onderzoeken welke groepen ondernemers er buiten de huidige rijksregelingen voor stoppers vallen. We gaan met het Rijk in overleg om voor deze groepen alsnog tot een door het Rijk gefinancierde regeling te komen.
- We onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om ondernemers die buiten Brabant / buiten Nederland verder willen met hun onderneming bij die verplaatsing te ondersteunen.
- Binnen Brabant is verplaatsing alleen bij uitzondering mogelijk als het leidt tot een aanzienlijke milieu- en natuurwinst.
- We stimuleren de omzetting naar combinaties van technische en natuurinclusieve technieken en voer- en managementmaatregelen om aan de stikstofeisen te kunnen voldoen.
- We houden de regels in de (Interim) Omgevingsverordening voor natuurinclusies en biologisch boeren overeind. We bevorderen deze maatregelen, net als de regel dat ook door het houden van minder vee ook voldaan kan worden aan de reductie-eis.

3. Lijn: Vooruit gaan

- De huidige situatie vraagt dat wij meer emissieloos gaan ontwikkelen. Wij beseffen dat dit soms meer tijd en middelen kost. Ook vraagt het om creativiteit van ons, onze maatschappelijke partners, gemeenten en de markt.

- We versnellen de verduurzaming van infrastructuur en bouwprojecten door in te zetten op het bouwen en aanleggen van wegen en woningen zonder dat schadelijke (stikstof-)gassen worden uitgestoten. Hiervoor ontwikkelen we de nodige kennis, netwerken en acties, bijvoorbeeld via het bestaande initiatief INDUSA.
- We onderzoeken welke algemene maatregelen kunnen bijdragen aan het mogelijk maken van projecten in Brabant, zoals bijvoorbeeld de voorfinanciering van de uitrol van best beschikbare technieken door de industrie. We ondersteunen zo nodig de ontwikkeling hiervan (bijvoorbeeld via de immunisatieportefeuille).
- We onderzoeken hoe we projecten die de natuur herstellen en/of het milieu verbeteren, maar met een tijdelijke stikstofuitstoot tijdens de aanleg, doorgang kunnen laten hebben.
- Als we de komende tijd stikstofruimte kunnen gaan prioriteren, doen we dat op basis van een integrale afweging waarbij het bestuursakkoord richtinggevend is.

FUNDAMENT VOOR HET REALISEREN VAN ONZE VOORUITZICHTEN



7. FUNDAMENT VOOR HET REALISEREN VAN ONZE VOORUITZICHTEN

A. VERGUNNINGVERLENING, TOEZICHT & HANDHAVING (VTH)

Wat zien en willen we?

Wij willen dat Brabant een goede omgevingskwaliteit heeft en behoudt. Met vergunningverlening, toezicht en handhaving reguleren wij de fysieke leefomgeving in Brabant door de balans in onze fysieke leefomgeving te beschermen, te benutten en te verbeteren. Op deze manier dragen we ook bij aan een gezonde en veilige leefomgeving voor de Brabanders. Hiervoor zijn we als provincie verantwoordelijk en in veel gevallen bevoegd gezag. We zetten ons vergunningverlening-, toezicht- en handavingsinstrumentarium onder meer in voor het realiseren van onze ambities en doelen op het gebied van milieu, natuur, water & boden, energie, landbouw, stikstof, gezondheid en een toekomstbestendig bestuur.

Door het nemen van effectieve maatregelen willen wij de komende bestuursperiode zorgdragen voor een geborgd natuurherstel. Hiervoor zetten we ook alle wettelijke mogelijkheden in die de Wet Natuurbescherming biedt en waarbij de reikwijdte breder is dan alleen

stikstof. Daarmee brengen wij de vergunningverlening op basis van de Wet Natuurbescherming zo snel mogelijk gefaseerd weer op gang. Daar waar het gaat om toestemmingen voor het benutten van milieuruimte, willen we als bevoegd gezag zelf het stuur in handen houden en niet alleen reactief zijn op gerechtelijke uitspraken. Daarom willen we een provinciaal handelings- en intrekingsbeleid opstellen, als aanvulling op het bestaande instrumentarium van vergunningverlening, toezicht en handhaving.

Wat gaan we doen?

Op gang krijgen en versnellen vergunningverlening

- Wij willen de vergunningverlening op basis van de Wet Natuurbescherming zo snel mogelijk weer op gang brengen. We stellen juridisch houdbaar maatregelenpakketten per Natura 2000-gebied vast. Hiermee is er zicht op de goede staat van instandhouding van de natuur in de Natura 2000-gebieden, alsook op de borging ervan. Daar waar het snel kan, gaan we meteen aan de slag. We richten ons daarom als eerste op de Natura 2000-gebieden en beekdalen waar de meeste kans is om de natuur snel te versterken om daarmee te

voldoen aan de wettelijke eisen. Zo wordt de vergunningverlening onder de Wet Natuurbescherming, onder meer voor extern salderen en de inzet van doelenbanken, gefaseerd en gebiedsgericht weer mogelijk.

- We stimuleren dat alle Brabantse gemeenten een gebiedsgerichte ontheffing kunnen krijgen in het kader van de Wet Natuurbescherming voor soortenbescherming (bescherming van kwetsbare planten en dieren). Voorwaarde hiervoor is dat gemeenten een effectief en juridisch houdbaar soortenmanagementplan maken en uitvoeren. We willen dit systeem eenvoudiger en effectiever maken. We bereken daarmee dat huizen sneller gebouwd, geïsoleerd en gerenoveerd kunnen worden, en dat beschermde dieren en planten in het gebouwde gebied beschermd blijven.
- Gemeenten die ons vragen om hun vergunningverlening te versnellen door in één keer bovengemeentelijk bouwtechnisch te kunnen toetsen, willen we helpen. Denk onder meer aan vergunningverlening voor flexwoningen en gecombineerde woonvormen.



- Het oplossen van het probleem van Programma Aanpak Stikstof (PAS)-melders is een verantwoordelijkheid van het Rijk. We blijven er bij het Rijk op aandringen dat dit met spoed behandeld moet worden en hoge prioriteit moet krijgen. Handhavingverzoeken voor PAS-melders en (melk)veehouders die hebben geïnvesteerd in een emissiearm systeem om aan onze reductie-eisen te voldoen krijgen een lage prioriteit.

Instrumentarium

- We ontwikkelen een nieuw handelingskader over hoe we omgaan met toezicht en handhaving en met verzoeken tot intrekking en handhaving. Aanvullend op het reeds bestaande VTH-instrumentarium, stellen wij een intrekkingbeleid op dat ons handvatten biedt om een antwoord te formuleren op de intrekkingverzoeken die wij ontvangen. Dit intrekkingbeleid bevat zowel generiek beleid als maatwerkbeleid. En gaat in op alle wetten waar we als provincie bevoegd voor zijn, zoals de Wet Natuurbescherming en de Omgevingswet, milieu en ruimte. Het heeft als belangrijkste doel om willekeur te voorkomen. In het VTH-beleid gaan we daarnaast in op de mogelijkheid om tijdelijke vergunningen te verlenen en op het (tijdelijk) buiten werking stellen van vergunningen als sanctie, indien de situatie daarom vraagt.
- Om te voorkomen dat de natuur verslechtert, onderzoeken we hoe, wanneer en onder welke omstandigheden we latente ruimte in

stikstof- en watervergunningen kunnen intrekken. We zorgen dat deze resultaten uiterlijk in 2024 beschikbaar zijn.

Omgevingsdiensten

- Met de beoogde inwerkingtreding van de Omgevingswet op 1 januari 2024 passen wij onze taakuitvoering hierop aan. Ook dragen wij zorg dat de omgevingsdiensten wendbaar zijn en kunnen meebewegen met wijzigend beleid en wet- en regelgeving. In meer brede zin streven wij ernaar dat de omgevingsdiensten meer digitaal en datagedreven gaan werken.

B. BESTUUR & SAMENWERKING

Wat zien en willen we?

Onze blik op de toekomst en onze rol als provincie in die toekomst wordt medebepaald door de veranderingen om ons heen. Ontwikkelingen volgen elkaar in een rap tempo op. Onze opgaven zijn groot en complex en bovendien onderling met elkaar verbonden. Een opgave is zelden van de provincie alleen. Het speelt vrijwel altijd op meerdere overheidsniveaus en bij veel van onze maatschappelijke en private partners. En natuurlijk raken de opgaven vaak de Brabander.

Oplossingen voor onze opgaven komen regelmatig via samenwerking tot stand, maar niet altijd. Soms zijn wij als provincie gewoon aan zet, omdat het onze taak is of omdat we bevoegd gezag zijn. Maar daar waar het kan, werken we samen. Onze uitgangspositie is goed: samenwerken zit in ons bloed. We willen met een actieve

en meedenkende houding als een betrouwbare partner naast onze inwoners, bedrijven en medeoverheden staan. We zien graag dat eenieder vanuit ieders rol een steentje bijdraagt aan de ontwikkeling van Brabant. Onze rol kan daarbij steeds anders zijn, evenals de samenwerkingsvorm. We tonen lef en leiderschap en maken keuzes. Hiermee willen we het vertrouwen in de overheid laten toenemen.

Onze opgaven vragen om een bestuurskrachtig Brabant: overheden die weten wat er in de samenleving speelt en de uitvoering goed organiseert. We willen een betrokken en open bestuur zijn dat vertrouwen heeft en krijgt van Brabantse inwoners, organisaties en bedrijven. We verwachten ook dat gemeenten en waterschappen hun bestuurskracht versterken. Hiervoor staan zij in eerste instantie zelf aan de lat. Wij zien onze rol als een kritische vriend en als een helpende hand om gemeenten, waterschappen en andere maatschappelijke organisaties in hun kracht te zetten.

Wat gaan we doen?

Toekomstbestendig bestuur: één overheid, bestuurskracht en (inter)regionale samenwerking

- We versterken het Brabants openbaar bestuur door zoveel mogelijk samen met onze medeoverheden als één overheid op te treden en vanuit verschillende rollen en verantwoordelijkheden samen te werken in onze taken en ambities. We vinden dat gemeenten en waterschappen zelf aan zet zijn om hun bestuurskracht op orde te houden.



Wel willen we voor hen een 'kritische vriend' zijn, die waarneemt, spiegelt, uitdaagt en daarbij ook scherp kan zijn. Altijd met als doel de bestuurskracht en de samenwerking van overheden te versterken. Daar waar nodig bieden wij kennis en netwerken aan.

- We ontwikkelen – in samenspraak met Brabantse gemeenten, waterschappen, regionale en triple-helix partners – een visie op het openbaar bestuur in Brabant die vastgelegd wordt in het beleidskader Toekomstbestendig Bestuur. We (h)erkennen dat de democratische legitimatie van regionale samenwerking soms onder spanning staat. We delen ter inspiratie de goede voorbeelden die zich in de Brabantse regio's ontwikkelen.
- We zien de kracht van de regio's in Brabant. Elke regio draagt op zijn eigen wijze bij aan de ontwikkeling van Brabant. De komende periode willen wij de samenwerking met onze regio's – mede uit de gedachte van één overheid – versterken.
- We dragen onze samenwerking in BrabantStad een warm hart toe. We verwelkomen Oss en Roosendaal van harte als nieuwe partners in dit samenwerkingsverband. We zien graag dat de samenwerking in deze nieuwe samenstelling in de tweede helft van 2024 geëvalueerd wordt, inclusief het financieel verdelingskader.

- We denken en handelen over de provincie- en landsgrenzen heen. We werken samen met andere provincies (in het Interprovinciaal Overleg), met het Rijk en in Europees verband. In het bijzonder zien we Vlaanderen en de Duitse regio Noordrijn-Westfalen als belangrijke samenwerkingspartners gezien onze gedeelde opgaven op het gebied van economie, innovatie en arbeidsmarkt, mobiliteit, natuur en water. In relatie tot Vlaanderen spelen daarnaast de thema's stikstof en criminaliteit. We continueren onze samenwerking op deze direct grensoverschrijdende thema's. Binnen Nederland blijven wij ons – op de voor ons relevante thema's – stevig positioneren richting de Tweede Kamer, het (nieuwe) Kabinet en de ministeries.

Draagvlak en participatie

- We willen de steun voor ons beleid onder inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties versterken. Daarom willen wij hen actief betrekken bij ontwikkelingen die hen raken. In het licht van de Omgevingswet en de Wet versterking participatie op decentraal niveau ontwikkelen we participatiebeleid met als uitgangspunt 'stevig als het moet, dun als het kan'. Het Participatiekompas maakt hiervan onderdeel uit. Met dit kompas bepalen we het participatiedoel, het niveau van participatie en mogelijke participatie-instrumenten.
- We gaan experimenteren met moderne vormen van burgerparticipatie zoals 'burgerberaden'. We zijn er scherp op dat uitkomsten

van burgerparticipatie ook opvolging krijgen. We stellen ons uitnodigend en welwillend op richting diegenen die goede plannen en ideeën voor Brabant hebben.

- Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst. We zetten extra in op het betrekken van jongeren bij het beleid en de activiteiten van de provincie. We gaan bij een aantal beleidsdossiers experimenteren met de 'generatietoets'. We bouwen verder op het initiatiefvoorstel 'Kinderen en Democratie' en onze ervaringen met de jongerentop. Ook gaan we graag in gesprek over het manifest 'Maak ruimte voor jongeren' van Young Professionals Brabant. We zien ook dat Brabantse gemeenten al mooie voorbeelden hebben in het betrekken van jongeren bij hun beleid. Denk aan Jong040 of de Jongeren Ambassadeurs in 's-Hertogenbosch.

Interbestuurlijk Toezicht

- We hebben respect voor de eigen verantwoordelijkheid van gemeentebesturen. Sober en op afstand waar het kan, stevig toezicht waar het moet. Uitgangspunt hierbij is de balans houden tussen toezicht houden en adviseren, tussen grip houden en loslaten, tussen leren en corrigeren.

C. ORGANISATIE & DIGITALE TRANSFORMATIE

Wat zien en willen we?

Onze opgaven veranderen, de moeilijkheid ervan groeit en de snelheid van veranderingen neemt toe. Dwars door deze opgaven lopen de

technologische ontwikkelingen. Met digitalisering en dataficering is steeds meer mogelijk. Het biedt kansen voor het effectiever en efficiënter maken van onze provinciale beleidsontwikkeling, bedrijfsprocessen en bedrijfsvoering. Als vanzelfsprekend met oog voor de menselijke maat, de ethische waarden, privacy, gegevensbescherming en cyberveiligheid.

In deze snel veranderende en in toenemende mate gedigitaliseerde wereld willen wij een kwalitatief hoogwaardige en moderne organisatie zijn, met oog voor de vitaliteit van onze medewerkers. Daar hoort ook bij dat wij een aantrekkelijke werkgever zijn die voldoende gekwalificeerd talent voor Brabant werft en behoudt. Zeker nu in deze krappe arbeidsmarkt.

Deze huidige tijd kenmerkt zich door grote maatschappelijke opgaven. Als provincie denken en doen we vanuit de opgaven die voor ons liggen. We pakken daarin steeds een rol die bij ons past. In de komende periode willen we de werkwijze van opgavegestuurd werken verder doorontwikkelen. We werken via interdisciplinaire teams integraal aan onze opgaven. We vinden daarbij het versterken van uitvoeringskracht en onze verbinding met en binnen netwerken extra belangrijk. Ons werk vindt buiten het provinciehuis plaats. We zoeken ondernemers, maatschappelijke organisaties, andere overheden en onze inwoners proactief op om samen onze opgaven ter hand te nemen. Daar waar mogelijk verwerken wij bewezen innovaties in ons beleid en uitvoering. Zo kunnen



we daadwerkelijk onze ambities en doelen uit dit bestuursakkoord realiseren.

Wat gaan we doen?

Werken voor de provincie

- We zorgen ervoor dat onze medewerkers zich uitgedaagd, gewaardeerd en veilig voelen. We zetten in op het ontwikkelen van onze mensen, het werven van nieuw talent en het zijn van een toekomstbestendige flexibele organisatie.
- We vinden dat in Brabant iedereen zichzelf mag zijn. En wij beseffen dat wij daarin een voorbeeldfunctie hebben. We bevorderen in onze organisatie diversiteit, sociale veiligheid en inclusie. Op basis van artikel 1 van de Grondwet sluiten wij in onze organisatie elke vorm van discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, handicap en of seksuele gerichtheid uit.
- We willen een zo hoog mogelijke kwaliteit in onze organisatie hebben. In deze krappe arbeidsmarkt zijn wij voor het gelijktijdig intern en extern openstellen van vacatures.
- Wij verkennen de opties voor 'Werken voor Brabant' waarbij we met geïnteresseerde gemeenten toewerken naar een team van mensen die bij meerdere organisaties inzetbaar zijn.

- We hebben te maken met uitstroom, zowel vanwege de krapte op de arbeidsmarkt, als het behalen van de pensioengerechtigde leeftijd. We onderzoeken hoe we specialistische kennis niet verloren kunnen laten gaan, talent behouden en tegelijkertijd verjongen.

Uitvoeringskracht

- We zetten in op het meer in balans brengen van beleid en uitvoering. Wij bewaken het realiteitsgehalte van onze beleidsbeslissingen en vergroten de uitvoeringskracht van de organisatie. Wij formuleren nieuwe beleidskaders en uitvoeringsagenda's zo uitvoeringsgericht mogelijk en brengen de benodigde middelen en capaciteit voor de uitvoering ervan in beeld.
- We zullen deze bestuursperiode moeilijke keuzes moeten maken die mogelijk niet door iedereen gedragen worden. We zorgen dat onze keuzes uitlegbaar zijn. We schrijven onze besluiten en het beleid dat aan deze besluiten ten grondslag ligt in klare taal zodat iedereen begrijpt wat we willen en bedoelen.
- We versterken onze sturing op integraliteit en onderlinge samenhang tussen de diverse beleidsterreinen en de uitvoeringsorganisaties. Daarmee willen we onze slagkracht vergroten. Dit vraagt dat wij de rollen, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verschillende managementlagen scherper formuleren. Dit leggen wij nog in 2023 vast in de Regeling Ambtelijke Organisatie. We bevorderen binnen de organisatie dat de verschillende

onderdelen van de organisatie kennis uitwisselen en van elkaar leren.

- We werken voorstellen uit om de omvang van onze organisatie flexibel te laten meebewegen met de grootte van ons takenpakket.

Maatschappelijk verantwoord inkopen

- Als provincie kopen wij maatschappelijk verantwoord in. Oftewel, we kopen zo klimaatbewust, circulair en milieubewust in. En na aanbesteding zien we toe op correcte toepassing. Zo zorgen we dat we slim en zuinig omgaan met grondstoffen en bijdragen aan het behoud en hergebruik van materialen. We handelen zoveel mogelijk klimaatneutraal.

Digitale transformatie

- We bevorderen – binnen de veilige en ethische grenzen voor gebruik van data – de datavolwassenheid van de organisatie door het datagedreven werken te stimuleren, onder meer door inspirerende voorbeeldprojecten en data en beleid sterker aan elkaar te koppelen. Denk bijvoorbeeld aan de rijksopdracht om te komen tot één ruimtelijk voorstel voor Brabant of het stikstofvraagstuk. Data helpen ons om betere keuzes te kunnen maken. Bij het gebruik van datasets zijn we transparant in wat we doen en houden oog voor de menselijke maat. Onze algoritmes worden opgenomen in het landelijke algoritmeregister.
- We maken onze ICT-omgeving toekomstbestendig en cloudbased om optimaal gebruik

te kunnen maken van de kansen die digitalisering en dataficering ons bieden. En bovendien de veiligheid ervan te borgen.

- Wij realiseren ons dat we samen met andere overheden een verantwoordelijkheid hebben om de waarden die de samenleving belangrijk vindt, te beschermen. De principes en uitgangspunten die wij hanteren voor het omgaan met data en digitalisering, liggen vast in het beleidskader ‘Waardengedreven digitaal transformeren’. Dit beleidskader loopt in 2025 af en wordt dan op basis van de huidige principes en uitgangspunten verder doorontwikkeld.

D. FINANCIËN

Wat zien en willen we?

Op dit moment staat de provincie er op het gebied van financiën degelijk voor, maar we leven in financieel onzekere tijden. De ontwikkeling van onze drie vaste inkomstenbronnen staat onder druk. Vanwege een nieuw verdeelmodel van het Provinciefonds is het onzeker hoeveel geld we jaarlijks uit het fonds zullen ontvangen. Tegelijkertijd is wel duidelijk dat de omvang van het Provinciefonds nu en in de toekomst onvoldoende is om al onze taken op een goede manier uit te kunnen voeren. Het huidige provinciaal belastinggebied – dat bestaat uit de opcenten Motorrijtuigenbelasting – zal op termijn verdwijnen. Het is nu nog onduidelijk welke vorm van belasting daarvoor in de plaats komt. Tenslotte is het moeilijk te voorspellen hoe de inkomsten uit ons vermogen zich de komende

jaren gaan ontwikkelen. Dit is sterk afhankelijk van de renteontwikkeling. Tegelijkertijd groeit de omvang van de uitgaven die nodig zijn om onze ambities en doelen te realiseren. Enerzijds door de grote prijsstijgingen en anderzijds doordat we als middenbestuur onze regierol bij de aanpak van nieuwe maatschappelijke opgaven en crises optimaal invulling willen geven.

We willen nu en in de toekomst goed voor Brabant blijven zorgen. Dat betekent samen met de Brabanders enerzijds inspelen op en investeren in de maatschappelijke opgaven. Anderzijds willen we duurzaam financieel gezond blijven. De provinciale financiën zetten we in voor het realiseren van zichtbare resultaten in Brabant. We voeren een gezond financieel beleid om de benodigde middelen voor het waarmaken van onze ambities beschikbaar te hebben en om ook in de toekomst voor Brabant voldoende financiële ruimte beschikbaar te houden. Uitgangspunt daarbij is dat voldoende middelen beschikbaar moeten zijn om direct uitvoerbare resultaten te boeken zonder daarbij toekomstige besturen en generaties onnodige financiële lasten op te leggen.

We programmeren ons werk zodanig dat we op korte termijn ook daadwerkelijk resultaten kunnen boeken. We zorgen dat we daar de benodigde financiële middelen en gekwalificeerde menskracht voor beschikbaar hebben. En als we taken van het Rijk uitvoeren, horen daar ook voldoende ‘knaken’ bij. Om onze ambities en doelen te bereiken, zetten we een breed scala van instrumenten in, waaronder:

- We verstrekken subsidies aan partijen die bijdragen aan het realiseren van onze ambities en doelen;
- Aan ons verbonden partijen geven mede uitvoering aan onze opgaven; denk bijvoorbeeld aan de Brabantse Ontwikkelings Maatschappij (BOM), Enexis, BrabantWater en het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB);
- Door middel van de immunisatieportefeuille investeren en beleggen we ons vermogen, gericht op de publieke taak;
- Door inzet van onze fondsen. Uit onderzoek van de Zuidelijke Rekenkamer blijkt dat onze fondsen waardevolle instrumenten zijn bij de realisatie van onze doelen. Ook de komende jaren zetten wij de fondsen opnieuw optimaal in voor de realisatie van onze beleidsdoelen.

Wat gaan we doen?

Realistisch plannen

- Voor het plannen van onze resultaten blijven de beleidskaders en uitvoeringsagenda's de instrumenten. De vastgestelde beleidskaders zijn uitgangspunt voor ons beleid. De uitvoering daarvan voor de periode 2024-2027 werken we uit in uitvoeringsagenda's 2024-2027.
- Om meer flexibiliteit in onze planning en programmering te bewerkstelligen, gaan we op een iets andere manier invulling geven aan onze uitvoeringsagenda's. Het eerste jaar wordt voornamelijk gevuld met direct uitvoer-



bare projecten en resultaten. Voor de jaren daarna leggen we meerjarige investeringen, subsidies en de financiering van meerjarige projecten vast. We programmeren deze jaren niet helemaal 'vol', zodat er ruimte blijft om snel in te spelen op en invulling te geven aan nieuwe ontwikkelingen en kansen. Daarbij maken we optimaal gebruik van Europese subsidies en houden we binnen programma's rekening met de daarvoor benodigde cofinan-

ciëring. Jaarlijks actualiseren wij de planning en programmering in de uitvoeringsagenda's; met name de planning voor het komende jaar wordt dan specifiek ingevuld.

- Op deze manier kunnen wij ook de financiële ruimte houden om nieuwe, integrale projecten en/of een gebiedsgerichte aanpak van de benodigde financiële dekking te voorzien.

Verbonden partijen.

- Er zijn meerdere argumenten om te participeren in organisaties: een wettelijke verplichting, het realiseren van provinciaal doel, een strategisch belang en/of een financieel rendement. Als deelnemingen niet langer aan één van deze doelen voldoen, nemen we afscheid van de deelneming.
- We stimuleren onze deelnemingen om hun maatschappelijke impact te vergroten en een bredere bijdrage – dan hun primaire doelstelling – te leveren aan het realiseren van provinciale doelen.
- Indien nodig, voorzien we in de financieringsbehoefte van onze deelnemingen. Het is wenselijk dat onze deelnemingen dividend uitkeren, maar er kunnen redenen zijn waarom dit niet opportuun is.
- We leggen uiterlijk in het eerste kwartaal van 2024 een nieuwe nota ‘Samenwerkingsrelaties en Verbonden partijen’ voor aan Provinciale Staten.

Immunisatieportefeuille

- Door middel van de immunisatieportefeuille investeren en beleggen we ons vermogen, gericht op de publieke taak. Zo dragen we bij aan het uitvoeren van de maatschappelijke opgaven en realiseren we een duurzame begroting. De omvang van dat deel van ons vermogen blijft ‘eeuwigdurend’ in stand

overeenkomstig de bestaande kaders voor de immunisatieportefeuille.

- We zetten ons proactief in om vanuit onze eigen doelen of op verzoek van partners vanuit de immunisatieportefeuille te investeren in initiatieven met een maatschappelijk én financieel rendement. We versterken hiertoe de capaciteit in onze organisatie om nieuwe financieringsverzoeken te behandelen. We verkennen het komende jaar o.a. de mogelijkheden om te investeren in het duurzaam opwekken van energie, het financieel ondersteunen van (jonge) boeren die hun bedrijf willen transformeren en verbreden, de combinatie van onderwijs- en wonen, wonen en zorg, de restauratie van monumenten en waterbesparing en -hergebruik in de industrie.
- De doorlooptijd van financieringen uit de immunisatieportefeuille is regelmatig een knelpunt voor partijen die behoefte hebben aan financiering. We onderzoeken de mogelijkheden om dit proces te versnellen voor financiering van projecten die duidelijk bijdragen aan het provinciaal belang.

Ontwikkelbedrijf

- Het provinciaal ontwikkelbedrijf ondersteunt in de planvorming van projecten en is verantwoordelijk voor de voorbereiding-, realisatie en exploitatiefase van projecten. Het ontwikkelbedrijf beheert het provinciale grond- en vastgoedbezit.

- Provinciale Staten stellen jaarlijks (tegelijk met de behandeling van de begroting) het Meerjarenperspectief van het Ontwikkelbedrijf vast.

Vrije begrotingsruimte

- Uitgangspunt is een vrije begrotingsruimte van €417 miljoen deze bestuursperiode en een vrije begrotingsruimte van €72 miljoen structureel per jaar in de jaren daarna (na verwerking van de meicirculaire). Binnen de vrije begrotingsruimte maken wij een buffer voor nieuwe ontwikkelingen en knelpunten (geen kansen, maar ‘verplichtingen’) van €120 miljoen in deze bestuursperiode en structureel €30 miljoen in de jaren daarna. Binnen deze buffer worden ook de mogelijke toekomstige negatieve financiële gevolgen van het nieuwe verdeelmodel Provinciefonds opgevangen.
- Op basis van een verdere uitwerking van dit bestuursakkoord in april/mei 2024, doen we via de perspectiefnota aan Provinciale Staten een voorstel voor de inzet van de overgebleven vrije begrotingsruimte. Hierbij zijn een zo sober mogelijke raming van de bekostiging van de ambities én het toepassen van de financiële afweeggladder ons uitgangspunt. Het voorstel aan Provinciale Staten bevat tevens de voorstellen voor ‘schoon opleveren’. Daarnaast zullen we voorstellen uitwerken om voor een aantal beleidsonderdelen – waarvoor de middelen nu tot en met 2030 gepland zijn – de financiering na 2030 door te trekken. Het

betreft de voeding van het Spaar- en investeringsfonds infrastructuur, de tot en met 2030 beschikbare middelen voor Energie en het Regionaal Water- en Bodemprogramma en de voeding van het Spaarfonds Verstedelijking.

- Bij de uitwerking van voorstellen die mogelijk een beroep doen op de vrije begrotingsruimte passen wij de financiële afweeg ladder toe. Wij zijn van plan om de verschillende stappen van de financiële afweeg ladder (bijdragen van derden – onder meer optimaal gebruik van Europese subsidies – immunisatieportefeuille, ontwikkelbedrijf, reeds beschikbare middelen binnen het beleidsterrein) kritisch tegen het licht te houden en waar nodig verder aan te scherpen. De toepassing van de ladder draagt hierdoor nog meer bij aan een evenwichtige financiële afweging.
- Vooruitlopend op de (financiële) uitwerking van het bestuursakkoord en besluitvorming door Provinciale Staten daarover, zullen wij bij de begroting 2024 Provinciale Staten voorstellen om extra middelen beschikbaar te stellen ter overbrugging van de volgende knelpunten:
 - Indexatie openbaar vervoer: €6 miljoen per jaar voor 2023 en 2024; structurele dekking loopt mee in het proces van uitwerking bestuursakkoord.
 - Taakuitvoering omgevingsdiensten: €7,8 miljoen per jaar voor 2024. Structurele dekking loopt mee in het proces van uitwerking bestuursakkoord en is mede afhankelijk van de resultaten van een uit te voeren

onderzoek gericht op de mogelijkheden van de omgevingsdiensten om efficiënter te werken.

- Verlenging van eind 2023 aflopende tijdelijke capaciteit met 1 jaar (ca. 145 fte): €22 miljoen.
Zo nodig doen wij op dat moment ook voorstellen om, vooruitlopend op de uitwerking bestuursakkoord, extra middelen beschikbaar te stellen om het staande beleid tot het moment van besluitvorming over de uitwerking van het bestuursakkoord (april/mei 2024) uit te kunnen blijven voeren.
- De in te zetten begrotingsruimte vergroten wij door:
 - Een aanpassing van de ramingsmethodiek accres Provinciefonds door een verlaging van marge van 20% naar 10% in t+1 en van 40% naar 20% in de jaren na t+1;
 - Een verhoging van de jaarlijkse aanpassing van de opcenten Motorrijtuigenbelasting naar 2,5% per jaar;
 - Een eenmalige onttrekking uit de rente- en dividendreserve van €106,7 miljoen. De noodzakelijke omvang van de rente- en dividendreserve onderbouwen we nogmaals op het moment dat we de voortgang van de uitvoering van dit bestuursakkoord tegen het licht houden.
- Het uitgangspunt voor het bepalen van onze legestarieven blijft dat deze kostendekkend zijn.

Doorlichting provinciaal takenpakket

- Parallel aan de uitwerking van het bestuursakkoord laten wij de uitvoering van het provinciale takenpakket (financieel) doorlichten:
 - Dragen de taken die we uitvoeren (voldoende) bij aan het realiseren van onze ambities en doelen?
 - Als dit niet het geval is, kunnen de middelen verbonden aan de uitvoering van de taken via 'oud-voor-nieuw' ingezet worden voor andere taken binnen het beleidsterrein die meer bijdragen aan de ambities en doelen?
 - Zijn er voldoende reserves voor uitvoering van het beleid beschikbaar om de vastgestelde beleidsdoelstellingen, juridische verplichtingen en bindende samenwerkingsovereenkomsten te realiseren? Of is er binnen de reserve sprake van vrije ruimte die kan vrijvallen naar de vrije begrotingsruimte?

Bij deze inhoudelijke en financiële doorlichting laten wij een onafhankelijke externe partij kritisch meekijken.



PORTEFEUILLE- VERDELING



8. PORTEFEUILLEVERDELING



INA ADEMA

Commissaris van de Koning

- Rijkstaken
- Provinciearchief
- Bestuurlijke integriteit (Bibob)
- Bestuurlijke coördinatie
- Externe betrekkingen
- Taskforce Brabant-Zeeland



**MARTIJN VAN GRUIJTHUIJSEN,
VVD**

Economie, Talentontwikkeling & Financiën

- Economie & Internationalisering
- Kennis & Talentontwikkeling
- Financiën
- Europees Comité van de Regio's
- Huis Nederlandse Provincies
- Vlaams-Nederlandse Delta
- Europese programma's
- Eerste loco CdK



**HAGAR ROIJACKERS,
GROENLINKS**

**Natuur, Milieu & Brabants
Programma Landelijk Gebied**

- Natuur
- Milieu
- Brabants Programma Landelijk Gebied
- Gebiedsgerichte Aanpak
- Tweede loco CdK



**STIJN SMEULDERS,
PVDA**

Verstedelijking & Mobiliteit

- Stedelijke gebiedsontwikkeling
- Ontwikkelbedrijf
- Werklocaties
- Mobiliteit
- Slimme financiering & participaties
- Derde loco CdK



JOS VAN DER HORST,
SP

Energie & Cultuur

- Energie
- Cultuur, Sport en Erfgoed
- Vrije tijdseconomie
- Vierde loco CdK



SASKIA BOELEMA,
D66

**Water en Bodem, Gezondheid &
Brede welvaart**

- Water & Bodem
- Gezondheid
- Brede Welvaart
- Vergunningverlening,
Toezicht & Handhaving
- Organisatie & digitale
transformatie
- IPO
- Vijfde loco CdK



MARC OUDENHOVEN,
LOKAAL BRABANT

**Agrarische ontwikkeling &
Bestuurlijke samenwerking**

- Agrarische ontwikkeling
- Vitaal platteland
- Bestuur en regionale
samenwerking
- BrabantStad
- Omgevingsdiensten
- Zesde loco CdK



WILMA DIRKEN,
VVD

**Ruimte, Wonen, Stikstof &
Veiligheid**

- Ruimtelijke Ordening &
Omgevingswet
- Ruimtelijk voorstel
- Wonen
- Stikstof
- Veiligheid
- Zevende loco CdK

